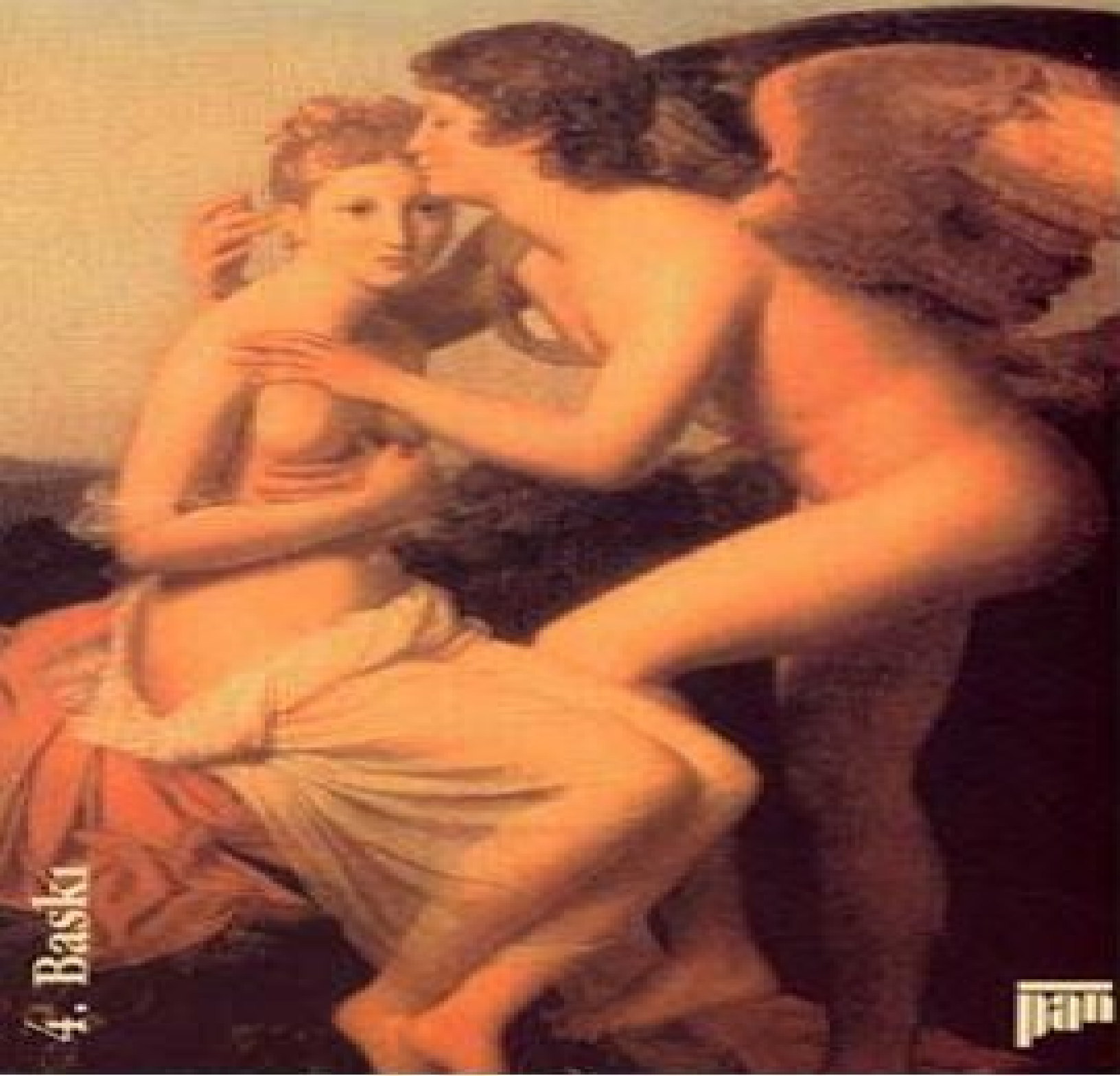

PSYKHIATRIA VE MYTHOS

Dr. Kriton Dinemen

4. Baskı

YAYIN

PSYKHIATRIA ve MYTHOS

Dr. Kriton Dinçmen

- Yayın Yönetmeni: Işık Tabar Gençer
- Dizgi: Emine Çiğdem Göç
- Kapak Resmi: PSYKHE ve EROS/Francois Gerard 1798
- Kapak Grafiği: Fatih Durmuş

Pan Yayıncılık

Barbaros Bulvarı 74/4 Beşiktaş 34353 İSTANBUL

• Tel: (0212) 261 80 72 - 227 56 75

• Faks: (0212) 227 56 74

• www.pankitap.com

*Büyük hümanist Azra Erhat'ın --
Hocam Prof. Dr. Necmettin Polvan'ın
anılarına...*

ÖNSÖZ

Bu monografiyi 1984 yılında ilk kez hazırladığımızda, amacımız özellikle bu şubeye yeni atılmakta olan genç hekimlerin hadiseye sadece faydalılık açısından bakmak gibi bazı çevrelerde beğeni kazanan ve önerilen kısır ve dar görüşlerin dışına taşabilmelerine yardımcı olabilmektir. Tıp'ta son seneler içinde kuvvet bulan ve insan komponentini inkâr edencesine dar ufuklu matematiksel-katı-tarifi tutum, kanaatimizce, belki kısa hesaplar için faydalı görülebilir; ancak bu, "hadiseyi global görebilen hekim" tipinin yetiştirilebilmesi açısından çok sığ ve ileride olumsuz sonuçları çok belirgin olarak karşımıza çıkacak bir yöntemdir.

Hadiseyi çok cepheli ve interdisipliner olarak görebilen hekim, gene, "en iyi hekim" olarak karşımıza çıkmaktadır. Son senelerde basılan tıp kitapları ve özellikle Avrupa yayınları ile Dünya Sağlık Örgütü'nün son Hastalıklar Klasifikasyonu yine eski, esnek, geniş kapsamlı Tıp anlayışına doğru gitmekte olduğumuzu göstermektedir...

İşte bu cereyan içinde, aydın psikiyatrin ve genellikle aydın hekimin her gün kullanmakta olduğu bir çok tabirin oturduğu mythosların (mitos) bilinmesinin faydalı olacağı inancı ile bu monografi ilk kez olarak hazırlanmış oldu.

Monografi birinci basımı 1984'te Roche Bilimsel Yayınları, 2. basımı 1997 Eti Kitapları, 3. basımı Roche Bilimsel Yayınları'nın sponsorluğunda Scala Yayıncılık, 4. basım Pan Yayıncılık tarafından yayımlanmış bulunmaktadır.

Monografimiz iki temel kısım üzerine kurulmuştur:

1. kısımda, bilhassa Jung'un analitik görüşüne dayanılarak, İnsanlık'ın ortak mirasını oluşturan sembol ve mitosların iki ayrı kültürdeki -bir taraftan Türk mitosları ile diğer taraftan Yunan-Roma mitosundaki- benzerlikler araştırılmaya çalışılacaktır. Bu suretle, yapay farklılaşmalardan uzak bir şekilde 'İnsan kavramı'nın birliğine, Jung kuramındaki ortak bilinçdışının yapı taşları olan imago ve archaetypusların (arketip) yarattığı beraberliğe temas edilmiş olacaktır.

2. kısımda ise, günlük psikiyatrik uygulamada kullandığımız pek çok tabirin mitolojideki (mitoloji) kökenleri izah edilmeye çalışılacaktır.

Ancak, burada, çok önemli bir noktayı açıklamak mecburiyetindeyiz: Bu monografi bir psikiyatri kitabı olmadığı gibi bir mitoloji kitabı da değildir; böyle bir iddiası yok, zaten gayesi de bu değildir. Burada gaye, bir taraftan iki ayrı kültürdeki mitosların karşılıklı araştırılması, diğer taraftan da günlük psikiyatride kullanılan ve köklerinde mitolojiyi ilgilendiren hususlar olan tabir ve kavramlar ile ilgili mitosları belirtmektir. Konunun gerek Psikiyatri ve gerekse Mitoloji bakımından eksik işlenmiş olduğu aşikardır. Zira, burada ancak Psikiyatri ile Mitos arasındaki ilişki üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Elinizdeki bu 4. basım, yeniden ilk temel basımının esprisinde gözden geçirildi.

Çalışmanın değerlendirilmesi okuyucuya aittir.

Giriş

Tıp, belirli ve birbirine bağlı düşünceler sistemlerinden oluşan bir bilimdir. Bir Tıp dalı olan Psikiyatri'nin (psikiyatri) da -hangi ekol temel olarak kabul edilirse edilsin- belirli, birbirini izleyen, biri diğerine bağlı bir düşünceler sistemi olduğu en ufak bir tartışmaya yer bırakmayacak kadar kesindir.

Genellikle en eski ilim olarak kabul edilen, hattâ insanın ortaya çıkışı ile yaşıt olması icap eden Tıp, bir bilim olma özelliğini kazanmadan evvel, o zaman insanının düşünce, olayları görme ve açıklama ile inanma tarzına uygun ve fakat insan beyninin o değişmez ve kusursuz gözlem, açıklama, sonuca bağlama, ortaya çıkan bozukluğu düzeltme çabası ile kendisini gösteren İlkel Tıp şeklinde asırlarca devam edegelmiştir.

İnsan anlayamadığı, açıklayamadığı, aklının alamadığı bir olay karşısında bulunduğu -hele bu olay soyut olursa çok daha büyük ölçüde- ya metafizik/demoniak bir açıklamaya başvuracak ya da olayı efsane/mythoslara (mitos) dönüştürüp kendi yaşantısı, kıymet ölçüleri, ahlâk anlayışı, inancı içinde yoğurarak o olaya bir yaşarlılık verecektir.

Her insanî varlık, içinde bulunduğu ortamın, coğrafik durum ve koşulların, zamanın, sosyo-ekonomik ve kültürel etkenlerin tesiri altında ve fakat insan olmanın o zaman ve mekân kavramının dışında kalan ve değişmez temel düşünce sürecinin sonucu ve de ifadesi olarak beliren birbirine benzer olaylara benzer sonuçları çıkarmaktadır.

İşte, bu suretle evrensel değerler ile insanlığın temelini teşkil eden ortak miras oluşmaktadır. Tüm bunları, **Morgan** ve **Engels**'in çalışmaları ve onlardan sonra da (özellikle psikiyatrik açıdan) **Jung**'un oluşturduğu kuramdaki animus-anima, ortak bilinç ve ortak bilinçaltı, archaetypus (arketip) olarak insan sembolleri, mandala kavramları ile bizlere öğretmişlerdir.

Hemen hemen her bilimin gelişme sürecinde varlığı duyulan bu durumun kendisini en belirgin şekilde Tıp'ta gösterdiğini, Tıp biliminin gelişimi ile tarihini incelediğimizde görmekteyiz.

İnsancıl ve insancıl komponentleri en belirgin bir leitmotif, bir tema olarak her an ve her vak'ada rastlamış olduğumuz Psikiyatri için, insan aklının yarattığı mitoslar sadece bir tarihî gelişim unsuru değil ve fakat ondan çok daha öteye gitmektedir.

Günlük psikiyatrik tatbikatta, her vak'ada, her an bu olgularla karşılaşmaktayız. Bunları kimi zaman **insancıl** duygusal yükten yoksunluğumuz, kimi zaman olayları görebilme yeteneğimizin sığılığı ve kısırlığı, kimi zaman da bilgisizliğimiz nedeni ile görememiş olmamız, bu olguların varlığını herhangi bir biçimde bir tartışma veya şüphe konusu yapamaz.

Bugünkü psikiyatride dünyanın her yerinde, her gün -çoğunlukla farkına varmadan- kullanılan pek çok terim, kuram, hastalık ve araz veya ilaç isimleri 2000-3000 yıl evvelki tüm İnsanlık'a ait mitoslara dayanmaktadır.

İşte bu mitosların varlığı, genellikle Tıp ve özellikle insan aklı ve ruhunun sorunlarına cevap ve çözüm bulmakla görevli psikiyatrinin büyüklüğü ve evrenselliğinin ifadesidir.

Önemle işaret edilmesi gereken diğer bir nokta da, bütün bu mitosların hemen hemen tümü diyemezsek de çok belirgin bir yüzdesinin Anadolu ile ilişkin olmalarıdır. Anadolu insanının o kusursuz insancıl düşünüş ve duyuş tarzı, insanî varlığın karşılaştığı tüm sorunları, anlaşılması veya kabulü güç bütün bozuklukları -bunlar ne kadar “bozuk”, “pis”, “günah”, “adi” bir görünüm taşıyalar dahi- tümünde apaçık insanî bir nitelik sözkonusu olması nedeniyle, ne inkâr etmiş ne de lânetleyerek onlara şeytani bir anlam vermiştir. Aksine, o zamanki günlük yaşantısını, bir büyüteç altında göstermekle beraber, esasında onun aynısı olan tanrı ve yarı tanrıların yaşantılarının içine sokarak yüceltmış, insan duygularına tanrısal bir hava katmak istemiştir.

Girişilecek yolun çetinliğini ve uzunluğunu bilmemize ve bu yolun katedilebilmesi için gerekli bilginin bizdeki yetersizliğinin idrakinde olmamıza rağmen, bu yolun gizemli çekiciliği karşısında sihirli dehlizlere doğru sürüklendik.

Bu yola, evvela Jung kuramına uygun olarak, bazı Türk mitosları ile bazı Yunan-Roma mitoslarını karşılaştırarak başlayacağız. Sonra da, günlük psikiyatri tatbikatımızda kullandığımız pek çok tabir, kavram, test ve ilaç veya araz isimlerinin altında yatan, hattâ bazen de onlara dayanak olan mitoslar gelecek... Kimi zaman ise bu terimlerin Tıp dilindeki anlamının, esas mitosa göre bir galat olduğunu ve günlük meslek uygulamalarında yanlış olarak kullanıldığını da göreceğiz. Bu konuda toplayabildiğimiz kadar psikiyatrik terim, alfabetik bir sıra ile, incelenmeye çalışılmıştır. Her terimin psikiyatrik anlamından sonra, onun kaynaklanmış olduğu ve ona dayanak olmuş mitos hakkında bilgi verilmiştir.

Önsözde de belirttiğim gibi, konudaki yetersiz bilgimin çıkmaya cüretlendiğim bu yolculuğun emin adımlarla ve eksiksiz, rahat bir şekilde tamamlanmasına ne kadar yardım edebileceğini bilemem...

Fakat yol, öylesine büyülü gizemlerle dolu olarak bizi davet ediyor ki...

Jung'un Analitik Görüşünün Işığında Türk ve Yunan-Roma Mitolojilerinde Bazı Ortak Taraflar

Dr. Carl Gustav Jung

Jung Analitik Psikolojisi'nin Temel İlke ve Kavramları

Konumuza girmeden evvel, bu araştırmamızın temel anlayış modelini teşkil eden Jung'un *Analitik Psikoloji Kuramı*'nın temel ilkelerini kısaca açıklamak gerekiyor. Çünkü, bu yapı taşları açıklanmaksızın konuya girmek, ileriki çalışmanın tümünün anlaşılmasını tehlikeye sokacaktır.

Analitik Psikoloji'ye göre ruh iki kısımdan oluşmaktadır: animus/anima ve psykhe. Psykhe kavramı gerek bilinçli ve gerekse bilinçdışı olarak işlev gösteren ruhsal süreçlerin tümünü; animus/anima ise, ancak kişilik olarak tarif edebildiğimiz ayrışmamış bir işlev kompleksini ifade etmektedir.

Aynı ekole göre kişilik de iki kısımdan oluşur: 1- Bizim dahili duyuş tarzımızı ifade eden dahili kişilik kısmı ki, buna anima ismi verilmektedir. 2- Dış davranış, dış karakterimizi teşkil eden harici kişilik kısmı ki, buna persona adı verilmektedir.

Egonun, gerek geçmişteki süreçlerden toplanmış muazzam bir imaj yığınından, gerekse dıştan duygu fonksiyonları kanalı ile nakledilmiş uyarılarının kayıt imajlarından ve bu iki grubun karşılıklı etkilenmelerinden oluştuğunu görmekteyiz. Kayıt imajların sayılamayacak kadar çok olmaları nedeniyle egodan ziyade bir ego kompleksten sözetmek doğru olur; zira devamlı değişken olması nedeni ile, ego sabit bir vasfa sahip olmaktan ziyade, büyük bir devamlılık ve benzerlik gösteren ve bilincin nüvesini oluşturan bir imajlar kompleksi vasfına sahiptir.

Bununla beraber, egonun kendi-self ismi verilen ve egodan çok daha geniş ve temel bir faktörler topluluğunu oluşturan bir kavramın değerli bir unsuru olduğunu görmekteyiz. Ego, selfin içinde çok önemli bir yer tutan ve fakat selfin içinde mütalaa edilen bir kişilik kısmıdır. Kendi-self, kendisini özellikle bilinçdışı fantezilerde, kusursuz bir kuruluş sistemi gösteren bir ideal kişilik şeklinde gösterir.

Jung kuramında, yukarıda tarif etmiş bulunduğumuz kişilik kısımlarının dışında, onların derinliklerinde olup onları besleyen çok önemli bir kişilik kısmı da bilinçdışıdır. Jung'a göre bilinçdışı:

1- Nispeten daha yüzeysel olan ve kişisel varoluşun unutulmuş, itilmiş, süblimasyon yolu ile idrak edilmiş, duyulmuş, düşünülmüş, yaşanmış tüm materyeli ihtiva eden personel-kişisel bilinçdışı,

2- Personel bilinçdışının çok daha derinlerinde bulunan ve kişisel olarak elde edilmemiş olup, insanlığın ortak mirası olarak nesilden nesile intikal eden ruhsal işlev ürünlerinin biriktiği ortak bilinçdışından oluşur.

Collectiv-Ortak bilinçdışı İnsanlık'ın varoluşu süresince tarih geleneği veya göç veyahut coğrafi komşuluk durumları olmadan, birbirinden ayrı ve uzak, farklı yaşam süren ve hattâ değişik zaman dilimleri içinde yaşamış olan insan kitlelerinde ortaya çıkan yerleşmiş mitoloji ifadeleri, symbol ve imaj ile imagolar, arketipler ve mandalalar vasıtasıyla kendisini gösterir.

Özellikle anne, baba veya onların yerinde bulunanların ifadesi olan imajların arasında primordial imago veya arketipler pek çok benzer süreçlerin kondansasyonu sonucu ortaya çıkan bir bellek deposu, bir had, bir imprint, bir engramm, bir kalıptır.

Bunlar, daima ve hiçbir zaman yanıltmaksızın tekrar eden ruhsal yaşantıların ifadeleridir. Dolayısıyla her mitoloji motifi -zaman ve yer kavramının dışında- devamlılık ve yanılmazlık vasfını taşır ve işte bu nedendir ki, insanîdir, insanlığın ortak mirasını oluşturur.

Arketipler daima ortak olma niteliğini taşırlar; bunlar bir topluluk, halk, cemiyet ya da ulus veya ırka ait olmayıp **tüm insanlara** -zaman ve mekân sınırı dışında- ait olan bütün düşünce, inanç, mistik fikir, din, ahlâk, devlet, dürüstlük kavramları olup bunlara Levy-Bruhi representations collectives ismini vermektedir.

Arketipleri, kişinin bilinçdışında bulunan ve onun dünyayı kavrama tarzını düzenleyen ve tüm İnsanlık'ın yaşam tecrübelerinden ortaya çıkıp kişiye miras kalan bir fikir veya düşünce modeli olarak tarif edebiliriz. **Arketipler** bütün bunların, kişinin ortak bilinçdışındaki reprezentasyonlarıdır.

Ortak bilinçdışında tüm İnsanlık'ın varoluşu süresince oluşmuş yaşam kalıpları depolanmış bulunduğu için, bu ortak bilinçdışının kişisel bilinçdışından çok daha önemli olduğu kolayca anlaşılır. Ortak bilinçdışındaki materyel kişinin kendi öz yaşantısı ile ilgili değildir; kişinin tüm atalarının, yani bütün İnsanlık'ın hayat tecrübelerinden ortaya çıkar. Her bir kişinin bilinçdışında tüm insanlığın ortak yaşam mirası intikal etmiş bulunmaktadır; burada İnsanlık'ın ortak yaşam mirası olarak geçmiş ögeler, davranış kalıpları, duyuş ve düşünüş tarzları **arketipler** şeklinde depolanmışlardır.

Bütün bu **arketipler**in en belirgin ifadeleri, insan topluluklarının yaratmış olduğu mitoslardaki sembolik ifadelerdir.

Türk ve Yunan-Roma mitolojilerinin karşılıklı tetkikinden bazı hususlar araştırmacının gözüne hemen çarpmaktadır.

Bir taraftan Türk boylarının Orta Asya'dan göçünde onlara yol gösteren dişi kurt-Asena mitosu ile Roma şehrinin kuruluşunda şehrin kurucuları Remus ve Romulus'un bir dişi kurt tarafından beslenip büyütülmüş olduklarına ait mitos bu iki ayrı kültürdeki kök benzerliğini bize gösterirken, diğer taraftan, Türk mitosundaki **kosmogonia** kavramı ile Yunan mitosundaki **kosmogonia** ve her iki kültürdeki tanrıların ve bu tanrıların yaşam tarzlarının benzerliği bizi düşündürmektedir.

Bu monografinin bir mukayeseli mitoloji olma iddiası hiç olmadığı için, burada, Türk ve Yunan-Roma mitoslarında rastlanan pek çok benzerlikler arasında, ancak ikisinin üzerine dikkat çekilmektedir. Bir taraftan iki mitolojideki kosmogonia konusu hakkında bazı genel bilgiler verilmeye çalışılırken, diğer taraftan bu iki mitolojideki Kurt konusu gözden geçirilmeye çalışılacaktır.

Her iki kültürde geçen tanrılardan ayrı ayrı bahsetmemize imkân yok. Ancak, şu kadarını söyleyebiliriz ki, gerek Yunan-Roma ve gerekse Türk mitolojisini tetkik ettiğimizde, bu iki kültürde rastlanan tanrılar ile onların kurdukları ailelerin, ve en önemlisi, onların insan yaşantısındaki yerlerinin hemen hemen aynı olduğunu görürüz. Örneğin, her iki mitolojide ilkel yaratıcı gök tanrıları, iyilik ve kötülük tanrıları, gökte ve yeraltında oturan tanrılar, doğa olaylarını yaratan tanrılar, hastalık-sağlık-ölüm tanrıları, adalet ve bilgelik tanrılarının yanında mevsim, deniz, orman, nehir tanrıları da vardır. Bolluk ve bereket tanrılarına rastlarız. Yunan mitosundaki Asklepios'un yerine, eski Türklerde tanrıça Rudra ile Hittilerde tanrıça Kamruşşaba'yı görürüz. Yunanlı Aphrodite'nin yerine Sümerlerde İştâr'ı buluruz... Kişi-Erlik'in dramı Prometheus'un dramının aynı değil mi? Her

iki kültürde yarı insan, yarı hayvan olan yaratıklara daima rastlanır.

Gerek Türk ve gerekse Grek mitoslarında tanrıların yaşıyış tarzı insanlarınkine çok benzer. Tanrılar daima insan gibi düşünür, insan gibi hisseder. Tanrıların da insanlardaki gibi, büyüklüklerinin yanında adiliklerine, kklklerine rastlarız.

Kinatın yaradılışı, Kosmogonia'yı, her iki mitoloji bakımından, Őöyle zetleyebiliriz:

A) Eski Türk Şamanizm inançlarına göre Kosmogonia [1]

Daha hiçbir şey yok iken ilk olarak su ortaya çıktı. Tanrıların tanrısı Kara-Han önce kendisine benzer bir canlı yaratarak adını Kişi koydu...

Başlangıçta Kara-Han ile Kişi, iki siyah kaz olarak, tam bir rahatlık ve sükûnet içinde bir su kütleleri üzerinde yaşamakta idiler... Fakat, Kara-Han'ın yaratmış olduğu Kişi, içindeki yaratıcılık hissi ile, mutlak sükûnetten sıkılarak bu sükûneti bozmak, birşeyler **yaratmak** istedi... Ancak, bu küstahlığını az kalsın hayatı ile ödeyecekti. Zira, biraz uçtuktan sonra sonsuz derinlikteki suya düşerek boğulma tehlikesi ile karşı karşıya kaldı. Tam boğulurken, Büyük Tanrı Kara-Han imdadına yetişerek, ona, üstüne oturup batmaktan kurtulması için suların derinliklerinden bir yıldız yükseltti.

Daha sonra, Kara-Han Dünya'yı yaratmayı düşündü... Onun için de Kişi'nin yardımını istedi... Kişi'den suyun dibine inerek toprak çıkarmasını istedi... Ve, Kişi'nin suyun dibinden çıkardığı toprağı suyun yüzüne serpererek Dünya'yı yaratmaya koyuldu... Ortaya dümdüz, yeknesak bir dünya çıkıyordu... Kişi, ortaya çıkmakta olan bu dünyayı heyecansız, anlamsız bulduğu için **kendine ait bir dünya yaratmaya karar verdi... Kendisinin şekillendireceği, kendisinin ona bir mânâ vereceği bir dünya yaratma kararı...**

Ve, bu kararını yerine getirmek için de suyun dibinden çıkardığı toprağın bir kısmını ağzının içine saklamaya çalıştı. Ne var ki, ağzındaki toprak büyüyerek onu boğmaya başladı...

Burada biraz düşünmemiz lazım. Mitostaki Kişi, görüyoruz ki tam bir insan, bir existentialist-varoluşçudur. **Kendisinin kuracağı, kendisinin şekil vereceği, kendisine ait olacağı ve onun tüm sorumluluğunu omuzlarında taşıyacağı bir dünya yaratmak** kararı... Fakat, burada da, bütün insan atılımları gibi, Kişi'nin bu atılımı da mükadderatçı-deterministik bir fatalizm altında ezildi.

Kişi, tam boğulacakken, ağzından fırlayan toprak, önceden Kara-Han tarafından yaratılan dümdüz dünyanın üstüne serpilerek dağları ve tepeleri oluşturdu. Kişi, belki de kendi öz dünyasını kuramamıştı, ama kurulmakta olan dünyanın şekil almasına, anlam kazanmasına neden oldu. Kara-Han Kişi'nin bu yaptıklarına çok kızdı. Kişi'nin günahı büyüktü. Kişi, kendisini yaradanı geçmek, kendisinin de bir yaradan olmasını istiyordu. Onun bu günahı için, Büyük Tanrı Kara-Han Kişi'ye Erlik lâkabını vererek, onu nur ve ışıktan kovdu; onun yerine, dokuz dallı bir ağacı yerden bitirerek her dalın altında birer insan yarattı ki, bunlar yeryüzündeki dokuz insan soyunun ataları oldu.

Bundan sonra Erlik adını almış olan Kişi de, yaratılmış bulunan insanları kendi tarafına çekmek istedi... Ve insanlar Erlik'e kanarak, onun yoluna doğru gitmeye başlayınca, Kara-Han onların tümüne kızarak insanoğlunu bundan böyle kendi haline bırakmaya karar verdi. Erlik'i de lânetleyerek yeraltındaki karanlıklar ülkesinin üçüncü katına sürdü. Sonra da, göğün yedinci katını yaratarak etrafında toplanmış kişilerle birlikte kendisine orayı mekân yaptı. Kendi başlarına kalan zavallı insanlara ise, öğretici ve koruyucu olarak Maytere'yi gönderdi.

Böylece, bir müddet sonra, büyük Kara-Han tarafından affedilen Erlik, kendi taraftarları ile, gene büyük Kara-Han'dan izin alarak yaratmış olduğu bir gökte huzur içinde yaşamaya başladı ki, bu hal, nedense Kara-Han'ı kızdırdı... Kara-Han, Mandişire'yi göndererek, Erlik'in kurduğu göğü parçalattı.

Mandişire, mızrağı ile, Erlik'in **yarattığını** yıktı. Ne var ki, bu suretle gökten düşen yıkıntılar sonucunda Dünya'daki yüksek dağlar, derin boğazlar, korkunç yerler ve ormanlar yaratılmış oldu. Erlik'e gelince, Kara-Han'ın emri ile ne güneş, ne ay ne de yıldızların olduğu kapkaranlık bir zindana, yerin en derin katına sürülerek, sonsuza dek orada kalmaya mahkûm edildi...

B) Yunan mitolojisine göre Kosmogonia

Her şeyden önce **Khaos** vardı. Bu sonsuz boşluktan **Gaia**-yeryüzü, **Tartaros**-yeraltı karanlıklar bölgesi ve **Eros**-aşk* yaratıldı.

Gaia kendiliğinden denizlerle dağları ve **Uranos**-gök'ü yarattı; ve kendisinin yaratmış olduğu Uranos ile evlendi. Bu evlilikten doğanlar arasında **Titan**-yarı ilâhlar, **Kyklops**-yuvarlak tek gözlü kötü yaratıklar ve **Hekatonheir**ler-yüzkollular ortaya çıktı. Titanlar arasında **Kronos**, **Okeanos**-dünyayı kuşatan ırmak, **Tethys**-yeryüzündeki tüm ırmakların anası, **Hyperion**-güneş, ay, şafağın babası, **Themis**-adalet, **Atlas**-dünyayı omuzlarında taşıyan, **Iapetos**-bilgeliği tanrıların tekeline alıp İnsanlık'a armağan eden **Prometheus**'un babasını sayabiliriz.

Ancak, Uranos, bir gün kendi hakimiyetine son verecekleri korkusu ile, bütün doğan çocuklarını anneleri Gaia'nın karnına gerisin geriye tekrar sokuyor, bir türlü gün ışığına çıkartmıyordu. Ta ki, oğullarından **Kronos**, bu duruma tahammülü kalmayan Gaia'nın eline sıkıştırdığı tırpan ile babasının testislerini koparınca kadar... **Uranos**'un kesilen testislerinden akan kandan **Erinys**-öç alma tanrıçaları, akan spermadan ise aşk ve güzellik tanrıçası **Aphrodite** yaratılarak Kıbrıs'ın kıyılarında ortaya çıktı.

Kronos kız kardeşi **Rhea** ile evlendi, çocukları oldu. Ancak, Kronos da, babası Uranos'un yolundan giderek doğan çocuklarını yutmaya başladı. Kronos'un bu egemenliğine oğullarından **Zeus** tarafından son verildiğinde, Dünya egemenliği Zeus ile kardeşleri **Poseidon** ve **Hades** tarafından paylaşıldı. Zeus denizleri Poseidon'a, yeraltı-ölüler dünyasını ise Hades'e bıraktı...

Zeus, etrafındaki sonradan olma diğer tanrılar ile **Olympos**'u kendisine mekân seçti. Olympos, genellikle bir dağ olarak tanımlanır ise de, "Zeus'un isterse Dünya'yı Olympos'un tepelerinden birine asabileceği" söylendiğinden, burasının bilinen Olympos dağı olmadığı anlaşılır. "Olympos" çok yükseklerde, Dünya'dan çok yükseklerde bir yerdir. Bütün ilâhlar orada oturur... **Nektar**-içki ve **ambrosia**-yemek ile beslenirler... Ve, insanların bütün büyüklükleri ve küçüklükleri ile, yani tam "insancasına" yaşarlar...

Tanrıların elinde tüm güç ve bilgelik varken ve bunları kendi tekellerinde tutarlarken aşağıda, yeryüzünde yaşayan insanların en ufak bir şekilde başkaldıramayacakları, haklarını hiçbir şekilde savunamayacakları da aşikârdır. Ta ki, titan **Iapetos**'un oğlu **Prometheus**, Zeus'un bu gaddar tekelciliğine başkaldırma cesaretini gösterinceye kadar...

Burada Prometheus'un dramına değinmek lazım. Prometheus mitosunda Türk mitolojisindeki Kişi-Erlik'in aynı atılım ve yaratma heyecanını, despot bir ilâha insanca başkaldırmayı, mücadeleyi ve sonunda aynı yenilgiyi görürüz. Ancak, düşünmek lazım ki, bu mücadelelerde yenilen taraf gerçekten Kişi veya Prometheus mu?..

Iapetos ile Okeanos'un kızı **Klymene**'den doğan dört titanoğlu kardeş Atlas, Menoitos, Prometheus ve Epimetheus'un zekâ ve akıl gücü ile doğmuş olmaları, onların Zeus'un hıncını çekmeleri ve korkunç cezalara çarpılmaları için yetti. Bu dört titan soylu, Zeus'a karşı gelmek ve ona

başkaldırmak, Zeus'un kendisine ve diğer tanrılara sakladığı bilgeliği elinden almak ve onu tüm insanlara hediye etmek istediler. Fakat, sırf böylesine bir istek dahi Büyük Tanrı'nın gazabını çekmeye yeterdi.

Prometheus, tâ başlangıçtan beri diğer ilâhlar arasında rahatça yaşayıp diğerleri gibi sefa sürebilecek iken, daima insanlardan yana olmak istedi. Olympos'luların egemenliğine son verip insanları egemen kılmaya çalıştı ve bunu yapabilmek için de ateşi ilâhların elinden çalıp insanlara verdi. Artık, insanlar da ateşi bilmeye başladılar. Artık ateş sade Olympos'luların tekelinde değildi. İnsanlar da istedikleri zaman ateş-bilgelik-akıl-yaratıcılığı kullanabileceklerdi.

Prometheus fikrini özgürce savunur. Gaddar Zeus'a karşı çekinmeden cevap verir. Zeus'un yardakçısı Okeanos onu boşuna agan eleutherostomeis-*dilin fazla ileri gidiyor*, diye ikaz etmeye çalışır. Aeschilos, bu konudaki tragedyasında, koroya "*sözünü sakınmıyorsun, başına gelen boyun eğdirmiyor sana*" diye söyletirse de, Prometheus doğru bildiğinden şaşmaz. Sonsuza dek ızdırap çekeceğini bildiği halde fikrini savunur. İnsanlara fikirlerini özgürce savunmalarını öğretmeye devam eder...

... Ve, Zeus ile Prometheus arasında süregelen kavganın sonunda, Zeus'un uşakları **Kratos-güç**, **Via-zorbalık** ve hattâ bunlara **Hephaistos** ve **Hermes** de katılarak Zeus'un amansız kararını yerine getirirler; Prometheus Kafkas dağlarının tepelerindeki bir kayaya zincirle prangaya vurulacak ve karaciğeri kartallar tarafından yenilecektir. Kendisi ölümsüz olduğu için de, Prometheus'un ölüp işkenceden kurtulma şansı yoktur. Sonsuza dek bu ızdırap sürecektir...

Bu kavgalarında Kişi ile Prometheus, Kara-Han ile Zeus'a yenildiler mi?.. Kimin oldu yenilgi?.. Prometheus'un mu, Zeus'un mu?.. Kişi mi yoksa Kara-Han mı galip geldi bu kavgada?.. Bu sorunun cevabını Türk ve Grek mitolojileri insanlığa hâlâ sormaktalar...

Türk ve Yunan-Roma mitolojilerinde rastlanan birçok benzer konudan biri de kurt konusudur. Burada, bu iki mitolojideki **kurt ile insan arasındaki ilişki** ile ilgili kısımları kısaca aktarmak isteriz.

a) Türk mitolojisinde kurt

Türk mitolojisinde kurt, kutsal ve uğurlu bir hayvan olarak tanınır. Totem olarak kabul edildiği, baba veya ana olduğu veyahut kurtarıcı, yol gösterici, kahramanlara yardımcı, şefkatli, cesur ve iyiliksever olarak karşımıza çıktığını sıklıkla görürüz.

Türk mitoslarında **insandan türemiş insanlardan**, başka **tanrı veya tanrıçalardan**, başka **canlı yaratıklardan**, **tabiatta mevcut diğer varlıklardan** türemiş olanlardan da söz edilir. Kurt şekline girmiş tanrılardan türemiş insanlarda: Ya baba kurt -ana insan ya baba insan-ana kurt veya baba kurt -ana geyik olarak belirlenir.

Dokuzoğuz destanında, tanrının kurt şekline girerek Hun Hakanı'nın kızları ile evlendiği ve bu evlilikten **Dokuzoğuzların** türediği görülür.

Tukyu destanında ise, bir savaş sonunda elleri ve ayakları kesilmiş olarak bir bataklığa bırakılan on yaşlarındaki bir Tukyu erkek çocuğunun bir dişi kurt tarafından beslenerek büyütüldüğü ve ileride

bu dişi kurdun bu delikanlıdan gebe kaldığı anlatılır. Bu dişi kurt on çocuk doğurmuş, bunlardan biri, aile adı olarak Asena ismini almıştır.

Erkek boz bir kurt ile dişi beyaz bir geyikten ise **Cengiz**'in cediti doğmuştur. Denizi geçtikten sonra, Cengiz'in soyu, Onan nehrinin kaynağı ile Burkan dağının civarında yerleşmiştir.

Börü, Börte, Bören, Asena, Sina, Cina, Cino, Yakşar adları ile pek çok mitosa giren kurtu, bazen **Ergenekon'dan çıkan Türkler'e yol gösterici**, bazen de **Oğuz Han'ın seferleri süresince kâh yol gösterici kâh kurtarıcı** olarak görürüz.

Hiyung-nu'ların hakanlarından birinin tanrıya vermek istediği kızlarına, tanrı, kurt şekline girerek koca olmuştur. Kurt bazen Cengiz'in babası, bazen de Asena efsanesinde olduğu gibi ana olmuştur.

Çuvaşlar'a göre, kurtların **Bihambar** adında bir de hükümdarı olmuştur. Erkam Aidar mitosu'nda tanrının kuyruksuz mavi bir kurdundan bahsedilmektedir. Keza, **Dede Korkut masalları**'nda kurt'tan sıklıkla sözedildiğini görürüz.

b) Yunan-Roma mitolojisinde kurt

Bu konuda en tanınmış mitos Roma şehrinin kurucuları ve kuruluşu ile ilgilidir.

Alba şehrinin Kralı **Numitor** ile kardeşi **Amulius** taht kavgasına giriştikten sonra, Amulius tahta çıkmaya hak kazanır ve Numitor'u hapse atmakla kalmaz, dölsüz kalsın diye de kızı **Rea Silvia**'yı Vesta rahibesi yapar. Ancak Rea, gece uykusunda veya çeşmeye su almaya gittiğinde, harp tanrısı **Mars** tarafından gebe bırakılır. Bunun üzerine Rea, amcası Amulius tarafından, bir kuleye kapatıldığı gibi, doğurduğu ikiz çocukları da bir sepetin içine konarak **Tiber** nehrine bırakılırlar. Ne var ki, bir müddet sonra, nehrin suları çekildiğinde, ikiz bebekleri taşıyan sepet kıyıdaki sığığa oturur. Oralardan geçen ve yavrularını kaybetmiş olan dişi bir kurt ikizlere sahip çıkar. Onları kendi öz yavruları gibi emzirir, ölümden kurtarır; bir müddet sonra çoban **Faustus** çocukları alır ve karısı **Acca Larentia** ile beraber büyüterek onlara **Remus** ve **Romulus** ismini verir. Çocuklar büyüyünce evvela zalim Amulius'u devirip, Alba şehrinin tahtına, tahtın gerçek sahibi olan Numitor'u geçirirler...

Bundan sonradır ki, iki kardeş yeni bir şehir kurmak üzere Alba'dan ayrılırlar. fiehri nerede kuracakları konusunda tartışmaya başlarlar ve sonunda fala başvururlar. Remus, **Aventius** tepesine çıkar ve orada altı akbaba görür; Romulus ise **Palatinus** tepesine çıkarak oniki akbaba görünce kurulacak şehrin yerinin saptanması Romulus'a kalır. Ancak, küskünlükler devam eder ve Romulus'un çizdiği sınırı Remus geçince de, Romulus kılıcı ile Remus'u öldürür...

Böylece, tek başına kalan Romulus, bulunduğu yerde yeni şehri, Roma'yı kurar.

Psikiyatri Uygulamasında Kullanılan Bazı Terim ve Kelimeler İle İlgili Mitoslar

ADONIS

Eski psikofarmakolojide, sakinleştirici şurupların excipient'i olarak pek sıklıkla kullanılan *adonis vernalis infusion*undaki Adonis Vernalis nebatı, ismini tipik bir Anadolu efsanesi olan Kybele-Attis mitosundan, bir toprak-bereket masalından almaktadır.

Myrrha, diğer adıyla **Smyrna**, Suriye kralı **Theias** ya da Kıbrıs kralı **Kinyras**'ın kızı idi. Bu güzel kız, Aphrodite'in lanetine uğramış olduğundan babasına âşık olmuş ve dadısının kurduğu bir oyun sonucu, babasının haberi olmadan babasının koynuna girmiş. Hattâ, babasından gebe kalmış. Zavallı baba, tam on ikinci gününde, kendini sürüklemiş olduğu büyük günahı farkedince kızının üzerine kılıçla yürümüştü. Ancak, her ne hikmetse, tanrılar bu günahkâr kızı babasının haklı gazabından kurtarmak istemişler ve, tam o sırada Myrrha'yı mersin ağacına dönüştürmüşler. Bir müddet sonra da, mersin ağacı gövdesinden çok güzel bir erkek çocuk dünyaya gelmiş: **Adonis**...

Çocuk öylesine güzelmiş ki bir yandan Aphrodite, bir yandan da başlangıçta çocuğa bakması için Aphrodite'nin tutmuş olduğu yeraltı tanrıçası **Persephone** onu paylaşamamışlar. Bir müddet sonra, çocuk biraz büyüüp güzel bir delikanlı olunca, kavga kıyamet o zaman kopmuş. Sonunda, işe Zeus karışmış ve Adonis'in yılın dört ayını Aphrodite'nin yanında, dört ayını Persephone'nin yanında geçirmesine karar vermiş; geri kalan dört ayı da, kimin yanında geçireceğinin kararını Adonis'in kendisine bırakmış. Adonis bu dört ayı da güzel Aphrodite'nin yanında, yani tüm yılın sekiz ayını Aphrodite ile geçirmeye karar verince kıyamet tam kopmuş. Diğer tanrılar da kıskançlıklarından kavgaya karışmışlar ve sonuçta savaş tanrısı Ares ile bereket tanrısı Artemis, Adonis'i öldürmek üzere bir yaban domuzu salmışlar. Kasığından yaralanan Adonis kanaya kanaya can vermiş. Toprağa dökülen kandan, her bahar açan o güzelim **Manisa laleleri** bitmiş. Bu esnada sevgili Adonis'in yardımına koşan Aphrodite'nin ayağına diken batmış. Kanayan ayağından damlayan kandan da beyaz gülden kırmızı gül oluşmuş.

Ancak, her bahar mevsiminde bir aşk bayramının arzulu coşkusu içinde fişkırان bütün bu çiçeklerin ömrü çok kısadır. Her güzel aşkın kötü kaderi gibi, bu çiçekler de kısa zamanda solup ölürler... Ve, acı ölüm karşısında, kadınlar O! ton Adonin-*Vah Adonis!* diye ağlaşırlar...

AKHILLEUS

Nörolojide her gün kullandığımız *Achille refleksi*ni kökeni mitolojinin tâ derinliklerinde yatar. Bir Yunan mitosudur; ama, asıl hadise Troya'da geçer. Yani Çanakkale'de, Anadolu'da...

Homeros'un **Iliada**'sı, esasında, **Ilion** yani **Troya** şehrinin menkibesi olmaktan çok, Akhilleus'un destanıdır.

Peleus ile **Thetis**'in oğlu olan **Akhilleus**'un tüm hikâyesini yazmak ne bizim harcıımız ne de bu monografinin amacına uyar. Ama, **Achille refleksi** tabirinin ortaya çıkış mitosundan sözetmemiz gerek...

At adam **Kheiron**'dan hekimliği de öğrenen, ve bu bilgisini Troya savaşlarında yaralıların ve hastaların tedavisi için kullanmış olan kahraman **Akhilleus**'un maceralı bir hayata namzet olacağı daha kendisi doğmadan, annesi ile babasının düğün gününden beri belli idi.

Düğün **Pelion** dağının tepesinde kutlanırken, davet edilmeyen kavga tanrıçası **Eris**'in hadise çıkartmak için, bir güzellik yarışmasına yol açacak bir altın elmayı* fırlatması, düğünü, davetli üç güzellik tanrıçası arasındaki saç-saç, baş-başa bir kadın kavgasına dönüştürür. Artık o evlilikten hayır beklenemez. Tatsızlıklar birbirini kovalar. **Thetis** ölümsüz, kocası ölümlü. Çocuklar da ölümlü olduğu için, **Thetis** onları ölümsüzleştirme çabası içinde, onlardaki ölümlülük tohumlarını yok edebilmek için çocuklarını ateş üzerinde tutmaya başlar. Ancak, bu yöntemle, çocuklarındaki ölümlülük tohumlarını yakacağına çocuklarının kendilerini yakmış olur. Çocuklar ölürler.

Thetis en son doğan küçük oğlu **Akhilleus**'a başka bir yöntem kullanır. Hakikaten işe yarayan bir yöntem; çocuğu, bir topuğundan tutarak sihirli **Styx** ırmağına batırmak sureti ile tüm vücudunu silah işlemez bir hale getirir. Ama, o kindar **Eris**'in gazabı devam eder. **Thetis**, küçük **Akhilleus**'un tüm vücudunu **Styx**'in sihirli sularına batıracağına, aksilik bu ya, eliyle tuttuğu o topuğu suya batırmayı ihmal eder. Bütün vücut ölümsüz olurken tek bir ölümlü kısım işte o topuk kalır...

İleride, büyüyünce, **Akhilleus** pek çok maceralara katılır, savaşlara girerse de **Styx**'in sihirli suyu sayesinde ona bir şey olmaz... Ancak, **Troya** harbinde, Habeşistan kralı **Memnon**, Akhilleus'un en iyi arkadaşı **Antilokhos**'u öldürünce, **Akhilleus** da oç alma hırsı ile savaşa katılır ve **Memnon**'u öldürür. Ve, o savaşta topuğundan aldığı bir yara sonucu kendisi de ölür.

İşte bizim Achille refleksimizin oturduğu mitos...

ALEXANDROS

Burada, esasında mitolojiden değil, tarihten psikiyatriye geçmiş *Alexandrisim* tabirinden söz etmek isteriz.

Tarihteki **Büyük İskender**'in isminden psikiyatriye **Tuke** tarafından alınan Alexandrism tabiri ile **fethetme, milletleri mahvetme ve ortadan kaldırma** deliliği ifade edilmek istenmektedir. Aynı psikotik halin ifadesi için de, Alexandrism gibi, agriothymia ambitiosa tabiri de kullanılmaktadır.

ANDROMEDA

Kadının gerek biyolojik, gerekse ruhsal ve sosyal pek çok bağlarla serbestisi kısıtlanmış, hareket olanakları daraltılmıştır. Cinsel siklusun yaratmakta olduğu bio-psiko-sosyal kısıtlanmaların yanı sıra, kadın, pek çok defa cinsel bir temastan sonra bu birleşmenin kanıtını aylarca vücudunda taşımaya ve sonra da -dünyaya getirdiği bebekle- bütün hayatınca etrafına ilan etmeye mecburdur, mahkûmdur.

Psikiyatride, Andromeda kompleksi ismi ile bilinen bu kavram, çok güzel bir mitosa dayanır... **Andromeda**'nın öyküsündeki bağlar, kadının hayatındaki bio-psiko-sosyal bağlarını simgeler. Her kadın -**Andromeda** mitosundaki olaylar gibi- bu bağlardan kurtulmaya çalışır. Kurtarıcısını bekler... Gökten kanatlı at **Pegasus** ile inecek **Perseus**'u bekler...

Habeşistan kralı **Kepheus** ile, güzelliği nedeniyle diğer **Nereus kızlarının** hepsinden alımlı ve güzel olmakla övünen **Kassiepeia**'nın kızı imiş **Andromeda**. **Kassiepeia**'nın bu kendini beğenmişliğinden bıkmış olan diğer deniz kızları, kendisini deniz tanrısı **Poseidon**'a şikayet ederek, **Kassiepeia**'nın cezalandırılmasını istemişler. Fakat, neticede, bütün bu patırtı zavallı **Andromeda**'nın başına patlamış.

Poseidon korkunç bir ejderi **Kepheus**'un ülkesinin başına bela diye salmış...

Kâhinler, şayet kızını kurban ederse memleketin kurtulacağını söylemiş ve bundan başka bir çare olmadığına ısrar etmişler. Halk zorlamış ve çaresiz kalan **Kepheus**, **Andromeda**'yı bir kayanın üstüne bağlayarak ejder **Gorgo**'nun parçalamasına terketmiş.

Gorgo, **Andromeda**'yı tam parçalayacakken, gökten kanatlı at **Pegasus**'un üstünde yiğit **Perseus** gelip **Gorgo**'yu öldürmüştü. Kafasını kesmiş, sonra **Andromeda**'yı bağlarından kurtarıp almış ve evlenmiş. Ancak, **Andromeda**'nın başka bir bağı da varmış, amcası **Phineus**'a sözlüymüş... **Phineus**, **Andromeda** ile **Perseus**'un düğün gecelerinde öldürülmeleri için adamlarını göndermişse de **Perseus**, **Gorgo**'nun kesik başını gösterince adamlar taş kesilmişler.

Böylece, **Andromeda** bütün bağlarından kurtarılıp **Perseus** ile rahat, huzurlu ve mutlu bir hayat geçirmiş.

Andromeda kompleksine günlük hayatta, aşağı yukarı her kadında rastlarız. Her genç kızın mutlaka evlenmek istemesi, her ilişkinin genellikle bir evlenme ile bitmesini istemesi, kızdaki bilinçdışı Andromeda kompleksinin bir ifadesidir. Genç kız, kendisini bağlayan ve yaşamını kısıtlayan pek çok bağdan kurtulmayı evlilikte aramaktadır. Bu durumu, bilhassa sosyal baskıları çok fazla olan ve genç kız yaşamını rahatça yaşama özgürlüğünü vermeyen ailelerde, genç kızların ilk rastlayacakları erkekle, pek düşünmeden evlenme girişiminde bulunmaları hallerinde gözlemiş oluruz.

Bu gibi hallerde, genç kız, sevdiği bir erkek ile beraber yaşamak için değil sadece evlenmiş olmak için evlenmektedir. Psikoterapide, Andromeda kompleksine genç kadınlardaki bilhassa anksiyete ve davranış bozuklukları vak'alarında rastlanır.

Genellikle, diyebiliriz ki, her kadın kendi **Perseus**'unun gelip kendisini bağlarından kurtarmasını beklemektedir...

ASKLEPIOS

Asklepios, Tıp tanrısıdır. Grek mitolojisinde Asklepios olarak tanınan bu hekim tanrı, Roma mitolojisinde Aesculapius adıyla bilinir. Apollon ile Koronis'in oğludur.

Thessalia kralı **Phlegias**'ın kızı **Koronis**, **Apollon** ile sevişir ve hamile kalır. Ancak, tanrı **Apollon**'un dölünü karnında taşımakta iken **Koronis** bir yabancı ile de sevişir. Hadiseyi öğrenen - bazılarına göre de kendi gözü ile gören- **Apollon**, **Koronis**'in bir odun yığınının üstünde dipdiri yakılmasına karar verir. **Koronis**, tam alevler içinde ölmekte iken, **Apollon** karnını yararak içinden kendi kanından gelen dölü kurtarır ve bu şekilde dünyaya gelen **Asklepios**'u büyütmesi için, **Kheiron**'a verir. **Kheiron**, doğa içinde yaşadığı için, doğanın ve dolayısıyla hayatın bütün sırlarını bilir. Yani **hekimliği** bilir... Bütün bildiklerini de **Asklepios**'a öğretir ve daha sonra **Asklepios**, bütün bu bilgisi ile hekimlik tanrısı olur.

ATLAS

Servikal vertebraların birincisi *Atlas* adını alır. O vertebra ki, başı tutar. Baş, onun üstünde durur ve onun eksenini üzerinde bütün hareketleri yapar.

Baş, insan vücudunun en önemli kısmıdır. Adeta insanın dünyasıdır. Dünya yuvarlaktır. Baş da yuvarlaktır.

Atlas, tüm dünyayı, bazılarının göre de, kuvvetli ve yorulmaz kolları ile göğü kaldıran bir titandır. **Homeros**'un ifadesine göre, **Atlas** yer ile göğü ve bunları birbirinden ayıran direkleri taşır o kuvvetli omuzlarında. Titan **Iapetos Okeanos**'un kızı **Klymene** ile evlenerek **Atlas**, **Menoitios**, **Prometheus** ve **Epimetheus** isimli dört titani ortaya çıkarır. Titanlar kocaman, korkunç kuvveti olan, yorulmaz, her şeyi yapabilen, ne insan ne de ilâh olan, insan ile tanrı arasında yaratıklar. Öylesine kuvvetlidirler ki, **Olympos**'un tepesinde bütün insanlara hükmeden tanrılara bile başkaldırma cesaretini gösterebilmişlerdir.

ATREUS

Bir babanın, kendi öz çocuklarına karşı, bilinçdışı olarak beslemekte olduğu öldürme isteğini ifade etmek üzere kullanılan *Atreus kompleksi* terimi, Zeus'un ölümlü çocuklarından Tantalos'un, oğlu Pelops'u öldürüp pişirdikten sonra tanrılara yedirmek istemesi ile başlayan cinayetler serisinden gelmektedir.

Tantalos, oğlu **Pelops**'u pişirip tanrılara yedirmek istediğinde, tanrılar **Tantalos**'un bu korkunç oyununu hemen fark edip yemeğe el sürmemişlerdi, ancak o ziyafette bulunan fakat o gün kendi problemi nedeni ile dalgın olan **Demeter**, **Tantalos**'un uğursuz oyununa gelerek, bilmeden **Pelops**'un omuzunu yemişti. Bu yüzden de, tanrılar **Pelops**'u dirilttiklerinde omuzunu fildişinden yapmak mecburiyetinde kalmışlardı.

Pelops'a can verilmiş; ama, bütün soy da lanetlenmişti artık. Ve ondan sonra, **Pelops**'un oğullarından **Atreus**'u da kapsayan korkunç bir baba-oğul, oğul-baba cinayetleri bu iğrenç soy boyunca devam edip durdu...

Mitolojide Atreus soyu diye bilinen bu lanetlenmiş soyda, korkunç aile içi cinayetleri birbirini izlemekteler. Pek çok tragedyaya ile şiire konu olmuş **oğlunu öldürme isteğinin** ortaya çıkardığı komplekse, psikanalizde Atreus kompleksi ismi verilir.

DORLAR

Stekel tarafından *pederastiayı*, yani küçük çocuklara yönelik cinsel yaklaşımı ifade etmek üzere ortaya konan *Dor aşkı* tabiri, eski Yunan'da, *pederastia halinin* Dorlar tarafından başlatılması ve yayılması üzerine konmuştur.

Pederastiaya her ne kadar İon boylarında da rastlanmakta ise de, bu sapıklığın özellikle Dorlar tarafından başlatılmış olduğu ve eski Yunan'da yayıldığı bilinmektedir.

EKHO

Schizophrenianın katatonia tipini tanımlayan tipik arazdan üç tanesi var ki, yankıyı simgeleyen bir nympha'dan, Ekho'dan isimlerini alır: ekhomimia, ekhopraxia, ekholalia. Her üçünde de bir ekho, bir yankının sadakati ile, hastaya yapılan bir mimik, bir hareket veya söylenen bir söz veya kelime hasta tarafından tekrarlanır.

Zeus'un karısı **Hera**, kocasının nympha'lardan biri ile kendisini aldattığını öğrenmiş. Ne var ki, kocasını elinden alanın hangi nympha olduğunu bilemediği için bunu anlamak gayesi ile bir gün nympha'ların hep beraber oturdukları korulara inmiş. Kötü-kıskanç-cadaloz **Hera**'yı görünce, nympha'ların her biri bir tarafa kaçışmış. Aralarından yalnız **Ekho** kaçmamış. **Hera** da **Zeus**'un kendisini aldattığı nympha'nın **Ekho** olduğunu kanısına vararık, onu **bundan böyle konuşamama, ancak başkalarının söyledikleri sözün son kelime veya hecesini tekrarlama** cezası ile cezalandırmış.

Latin şairi **Ovidius**'un dram şeklinde dile getirmiş olduğu, güzel nympha **Ekho** ile **Narkissos** arasında geçen ve iki insanın aşk uğruna boşa harcadıkları çabayı dile getiren **Ekho** ile **Narkissos** arasındaki mitostan ileride, **Narkissos**'u tetkik ederken söz edeceğiz.

ELEKTRA

Günlük psikiyatri tatbikatında, hele 1895-1930 yılları arasındaki çetin mücadelesi ile büyük hekim Freud'un kapılarını açtığı Psikodinamik Psikiyatri'nin ağırlığını koyduğu 1940 senelerinden sonra, *Oedipus kompleksi* ile beraber *Elektra kompleksi* kavramları psikiyatrların aklını en çok meşgul eden konulardan biridir.

Kişinin, erkekse ilk sevgilisi annesi, kızsaa ilk sevgilisi babasıdır. Yaşamın üç ile altı yaş diliminde yaşanan bu devreler, hayatın en mühim ve insanın bütün ilerideki yaşam serüvenine damgasını vuran, onun ileride mutlu veya mutsuz, huzurlu veya huzursuz, başarılı ve atılgan ya da hayatın geri planında kalmış bir pısrık olmasının temellerinin atıldığı devrelerdir.

Kişinin bütün hayatındaki mutluluk ve de bu mutluluğun sonucu olarak sevgi ve yaratıcılık öğelerini tam olarak yerine getirebilmesi, hayatının üç ile altı yaş arasındaki dönemini rahat, anlayışlı, huzurlu ve sağlıklı bir aile ortamında geçirip geçirmemesine bağlıdır. Bu devreden sonra, kişi için, **sevgili objesi, anne-babanın ve tüm ailenin dışında ve heteroseksual** bir yön alır.

Elektra ismi elektron-kehribar kelimesinden gelir; elektrik kelimesinin de kökeni elektron'a dayanır; elektron parıldar; Elektra da "parıldayan dişi" anlamındadır.

Agamemnon ile **Klytaimnestra**'nın kızı olan **Elektra**, zaman ve mekân üstü bazı temel kanunları korumayı, bazı ilke ve amaçların gerçekleşmesi uğruna tek başına eyleme geçmeyi göze alan kahraman bir kızdır.

Agamemnon, Troya savaşı çıktığında, rüzgârın dinip gemilerin hareketsiz kaldığı bir gün, rüzgârın esmesini sağlayabilmek amacıyla, kâhinlerin dediklerine uyararak karısını bir tanrıça ile aldatmak zorunda kalır. Klytaimnestra da bu haberi duyunca, kızgınlığından, Atreusoğullarının en büyük düşmanı olan **Aigisthos** ile ilişki kurar ve kocasını aldatır.

Hattâ, aldatmakla da kalmayıp, Agamemnon seferden evine döndüğünde, Klytaimnestra aşığı ile bir olup kocasını öldürür. Bunun üzerine, Elektra babasının öcünü alması için kardeşi **Orestes**'i şartlandırır ve bir gün Elektra kardeşini yüreklendirerek annesini öldürtür.

Böylece, Elektra, babasına karşı duymakta olduğu sevgisi, hattâ, cinsel bir arzu hudutlarına kadar varan yakınlığı nedeni ile babasına sadık kalmayan annesinin katili olur.

EPHIALTES

Ephialtes/karabasan tabirleri ile anlatılmak istenen hadise, insanın, ahlâki benliğinin kabul etmediği ve çoğunlukla korku, utanma ve nefretle düşünebildiği bazı arzularını rüyasında gerçekmiş gibi görmesi olayıdır. Ancak, Ephialtes'te, rüyanın tam tamamlanacağı ve “istenmeyen şey”in gerçekleşeceği anda, kişinin korku-panik içinde uyanması karakteristiktir. Kişi tam bir panik içinde, terli, ağzı kurumuş ve bir nöro-vegetatif nöbet halinde uyanır; yataktan fırlar ve olabilecek kötü hadisenin tesiri altında, olup bitenin sadece kötü bir rüya olmasına şükreder. Bazen ise, ephialtesin sonlanmasından sonra, olay bir akut anksiyete nöbeti/panik atak şeklinde kısa bir süre devam eder.

Burada, uyku sırasında sansürün uyuklamakta olmasından istifade ederek kişinin bilinçdışı olarak gerçekleşmesini istediği hadisenin “gerçekmiş gibi hissedilmiş olma” mekanizması rol oynar. Fakat, son anda sansürün ortadan kalkmasından istifade ile ortaya çıkmak üzere olma itilmiş materyel, **superegonun** müdahalesi sonucu kişinin uyandırılması ile faaliyete geçen sansür sayesinde yeniden bilinçaltının karanlıklarına itilmiş, bu suretle de ego korunmuş olur.

Aloeusoğulları'ndan olan dev Ephialtes kardeşi **Otos** ile anlaşarak tanrılara karşı çıkmaya karar verir. **Ossa** dağınyı Olympos'un üstüne bindirip tepesine de **Pelion** dağınyı oturarak dağa tırmanmaya, denizleri toprakla doldurup kurutmaya ve sonunda denizle karanın yerlerini değiştirerek aşık oldukları **Hera** ile **Artemis**'i kaçırmayı planlarlar.

Fakat tanrılar bu küstahlığa dayanamayıp sonunda yeter artık! diyerek onları cezalandırırlar. Ya Zeus yıldırımlarla çarpar; ya da Apollon okları ile öldürür. Ceza bitmemiştir. Yeraltı ölümler ülkesi olan Hades'te bir sütuna yılanlarla bağlanarak gece gündüz, sonsuza dek bir baykuşun ulumalarını dinlemeye mahkûm olurlar.

EROS

Etrafımızda görmekte olduğumuz her güzel şey, insan ve hattâ hayvan tarafından yaratılmış olan her güzel, her faydalı nesne, insanı insan yapan her özellik veya eser *erosun* sonucudur. Eros olamadan hiçbir yararlı, yaratıcı, sevgi dolu yapıt veya duygu olamaz, düşünülemez.

İnsanın en temel ruhsal unsuru olan id'de **yaratıcılık ve sevgi** ile **yıkıcılık ve nefret** nitelikleri iç içe ve karmaşık bir şekilde bulunur. Normal kişide yaratıcılık ve sevgi, yani eros ile yıkıcılık ve nefret, yani thanatos-destrodo komponentleri **kişinin mutluluğunu elde edebilmesi amacı ile tam bir uyum içinde bulunurlar.**

Freud tarafından tanımlanan eros kavramı zevk alma prensibi ile yaratma ihtiyacının esas harcını oluşturduğu gibi, aynı zamanda diğergâmlık ve vericilik hislerinin doğuş ve gelişimlerinin temelini de oluşturur.

Kısaca eros ve erotik dürtülerin kişilik yapısı ve gelişmesinin başlıca unsurlarının yarısını oluşturmakta olduklarını söyleyebiliriz.

Eros, **Aphrodite**'nin oğludur. Daima sevgiyi, aşkı, sevişmeyi, çoğalmayı, üremeyi, yaratma ve yaratılmayı simgelemiştir. O yaratmayı simgeleyen doğal bir güçtür.

Hesiodos'un, Kosmogoniayı-yaradılışı anlatışında Khaos'tan hemen sonra Eros gelir. **Haydn**'ın Yaratılış'ını dinlerken, o gümbürdeyen Khaos ile beraber Eros'un sihirli parmaklarının içimizde kıpırdadıklarını hissederiz.

Eros'un sevgi, sevişme, güzellik, aşk tanrıçası **Aphrodite**'nin oğlu olduğunu herkes bilir; ancak, babası hakkında dedikodular da çok. **Aphrodite** gibi fattan bir tanrıçanın da aşk maceraları öylesine çok ki, ama çoğu kişi **Eros**'un babası için **Hermes**'i, o ayakları kanatlı haberci tanrıyı kabul eder.

Eros için yaratmanın, yaratılmanın simgesidir, deriz. Nasıl olmasın ki? Mitosa göre, Gök tanrısı **Uranos**, Yer tanrıçası **Gaia**'dan doğan çocuklarını tekrar analarının karnına gerisin geriye sokmasından tanrıçanın karnı korkunç sancılarla şişmektedir; artık bu sancılara dayanamayan **Gaia**, bir gün son oğlu **Kronos** doğar doğmaz eline bir tırpan verir ve ondan babasının, yani **Uranos**'un bu sonu gelmez gaddar sevişmelerine bir çare bulmasını ister. **Kronos** da doğar doğmaz, babasının onu öldürüp anasının karnına tekrar geri sokmaya fırsat vermeden **Uranos**'un testislerini kesip denize fırlatır. İşte o fırlatılan testislerden akan kandan oç alma tanrıçaları **Erinys** yaratılır; ama oluşan köpüklerden (aphros-köpük-sperma) **Aphrodite** ortaya çıkar. Doğaldır ki, sperma köpüklerinden oluşan ananın çocuğu da **Eros** gibi aşk ile, yaratılma kudreti ile dolu olur.

Elindeki oklarla insanlığın, hattâ **Varlık**ın çoğalmasını, nitelendirilmesini, yükselmesini, sevgi dolu bir yaratılışa doğru yönelmesini temin eden **Eros**'un **Psyche** ile olan macerasından, **Apuleius**'un o tatlı Eros ile Psyche öyküsünden, Psyche bölümünde sözedeceğiz.

HEBE

Schizophrenia'nın çok ağır bir şeklidir hebeprenia. Analitik görüşe göre ego gerilemesinin en derin olduğu, *regressionun* en ilkel safhalara doğru gerilemiş olduğu bir şekildir. Yani *gençlikteki akıl hastalığıdır*.

Hebe, Zeus ile Hera'nın çocukları arasında en iyi, saygılı, terbiyeli, elinden her şey gelen, hamarat bir genç kızdır. Gençliği temsil eder. Olympos'un tepelerinde babasının konukları olan diğer tanrılara içki sunar. Savaş dönüşü yorgun düşen erkek kardeşi harp tanrısı **Ares**'i yıkar. Büyüyünce de kahraman **Herakles** ile evlenir.

Hebe başka kültürdeki mitoslarda, mesela Tevrat'ta **Havva** olarak karşımıza çıkar; hattâ **Hebe**'nin ilk Anadolu tanrıçalarından **Kybele**'nin aynısı olduğunu da düşünebiliriz.

İnsan, hangi kültür veya coğrafi bölge veya devirde yaşarsa yaşasın, aynı ortak insanî miras olan ortak bilinçdışının tesiri ile benzer mitosunu yaratır.

HERAKLES

Saralılarının karakterini teşkil eden *eretismus-erotismus-misticismus* triadındaki eretismus hali, bu hastaların çok çabuk kızıp şiddetli bir kızgınlık, kavgacılık, vurup kırıcılık göstermelerini belirtir. Bugünkü psikiyatri ve nöroloji anlayışında pek fazla itibar görmeyen bu *epileptik karakter* kavramına uyarçasına, epileptik hastaların vücut yapıları da adaleli, kısa alınlı, mandibula köşeleri belirgin, üçgen göğüslü, ince belli, kuvvetli kollarla kısakalın-güçlü bacakların tamamladığı bir yapı göstermektedir.

İşte bu vücut yapısı ile ona uygun eretismus hali nedeni ile, **epileptik aggression** haline, morbus Heracles veya morbus Herculeus ismi verilmektedir.

Diyebiliriz ki, mitolojideki Herakles, güçlü-kuvvetli olmasının yanı sıra, epileptik bir karaktere sahiptir. Duygusallığına hiddet ve pişmanlık nöbetleri eklenerek birbirini takip eder. Zaman zaman şuur kaybı nöbetleri geçirir. Ve bu nöbetler sırasında bir defa farkına varmadan karısı **Megara** ile üç çocuğunu kendi elleri ile öldürür; kendisine gelip, karısı ile çocuklarını kendi elleri ile öldürdüğünü öğrenince, öylesine bir üzüntüye kapılır ki, intihara kalkışır. Tıpkı, bir epileptik hastanın nöbet konfüzyonu sırasında işlemiş bulunduğu cinayet suçu ile onu takip eden ağır pişmanlık hali gibi...

Mitostaki öldürme hadisesine uymamasına rağmen, **Herakles**'in kendi çocuklarını öldürmüş olması nedeni ile, psikiyatride **babanın kendi çocuklarına karşı öldürme arzuları besleme** haline Herakles kompleksi ismi verilmiştir.

Herakles kahramandır; ne var ki, bu kahramanlık halinden de pek memnun değildir ve gurur duymaz, zoraki bir kahramandır. Doğa onu kuvvetli yaptığı için ister istemez kahramanca işler görür. Doğuşundan beri tanrıça **Hera**'nın kininin kölesidir. **Hera**'nın kişiliğinde belirginleşen yazgı, **Herakles**'i meşhur **on iki büyük görevini** yerine getirmeye mecbur eder. Pek çok maceraya atılır. Ve bu çabası süresince de, Libya çöllerinin sıcaklığı nedeniyle oradaki görevini yerine getirmesine mani olan tanrı **Helios-Güneş**'e de oklarını çekmekten sakınmaz; öylesine ateşli bir hiddete kapılır. **Deianeira** ile evlenir. Fakat maceralar sonunda, **Deianeira** ile yaşadığı **Kalydon**'dan ayrılmak zorunda kalınca, karısını bırakıp **Iole** ile gitmek ister.

Gitmeden evvel eski karısından bir gömlek istemesi üzerine, kiskanç **Deianeira** at adam **Nessos**'un kanına bulanmış ve at adamın temin ettiği iksir ile ıslatılmış bir gömleği gönderir. İşin farkına varmayan **Herakles**, gömleği sırtına geçirir geçirmez korkunç acılarla yanmaya başlar. Ancak, kiskançlıklarına rağmen hâlâ onu seven **Deianeira** durumu öğrenince kendini asarak intihar eder. Oğlu **Hyllos** da, **Oita** dağının tepesinde yaktığı ateşte **Herakles**'i yakmak isterse de son anda işe Zeus karışır, babalık hisleri kabarır ve **Herakles**'i kaçırarak **Hebe** ile evlendirir, sonra da ölümsüzlüğe kavuşturup Olympos'a götürür.

HERMAPHRODITOS

Pskiyatride ve genellikle Tıpta erkeklik ve dişilik seks organlarının beraberce taşınması haline *hermaphroditismus* ismi verilmektedir. Çok nadir olan bu malformasyonda kişi aynı zamanda hem erkek ve hem de kadındır. Genelde, hünsalık yani hermaphroditismus dış genital organları ilgilendiren bir anomali ise de, bazı nadir hallerde iç genital organlarda da kendisini gösterir.

Hermaphroditismus tabirinin ismini aldığı mitosa baktığımızda, esasında **Hermaphroditos**'un hiç de hünsa olmadığını görürüz. Kendisi genç, yakışıklı, Aydınli bir delikanlı imiş. Bodrum'un yakınlarındaki Bardacık'taki bir gölü çevreleyen karşılıklı iki tepenin birinde haberleşme tanrısı bilge **Hermes**'in, diğesinde ise, güzellik ve aşk tanrıçası **Aphrodite**'nin tapınakları varmış. Her iki tanrı da kendi tapınağında oturmuş ve çok doğaldır ki, bu iki ilâhtan çok güzel bir çocuk doğmuş. Adını annesinin ve babasının isimlerinden alan bu erkek çocuk, yorulmadan koşma yeteneği ile bilgeliğini babası **Hermes**'ten, yakışıklılığını da annesi **Aphrodite**'den almış.

Her gün etraftaki dağ-tepelerde dolaşıp duran **Hermaphroditos**, Bardacık gölünün serin sularında çırılçıplak yüzermiş. Gölde yaşayan su perisi **Salmakis** de çırılçıplak yüzer, güzel saçlarını etrafa saçarak bazen bir çiçek, bazen bir rüzgar fısıltısı, bazen su, bazen de etraftaki mersin ve yabani sakız ağaçlarının kokusu olurmuş. İşte insanı baştan çıkaran gizemli aşk serüvenlerine sürükleyen bu su perisi **Salmakis**, yakışıklı **Hermaphroditos**'a aşık olmuş. Ona iltifat etmiş, davet etmiş, yalvarmış, onunla birleşmek istemiş ise de yakışıklı **Hermaphroditos** fettan **Salmakis**'e pek yüz vermemiş. Vermemiş ama, **Salmakis** de tanrılara ve bilhassa **Zeus**'a yalvarmış yakarmış: '*Öyle bir sevişmemiz olsun ki, ikimiz tek bir vücut olalım, tek kişi olalım ve bu birleşmemiz hiç bitmesin*' diye gözyaşı dökmüş.

Zeus, böylesine güzel bir su perisinin yalvarmalarına dayanamamış. 'Olsun' demiş ve bir gün **Hermaphroditos** çıplak olarak gölde yüzerken, **Salmakis** derinliklerden çıkarak ona öyle sonsuz ve bitmeyen bir arzu ile sarılmış ki, **Hermaphroditos** dayanamamış, o da **Salmakis**'e sarılmış. Öylesine arzulu, sonsuza dek sevişmeye başlamışlar ki, ikisi bir daha ayrılmamak üzere tek vücut olmuşlar; zaten ilâhların ilâhının da buyruğu bu değil miydi? Böylece **Hermaphroditos**, **Salmakis** ile birleşmesi sonunda, hem erkek ve hem de kadın seks organlarını taşımış...

Platon ve komedyacı **Aristophanes** de insanların en ilkel devrede, hem erkek ve hem de dişi olduklarını; ancak, bu nedenle çok kuvvetlendikleri için, tanrıların -insanların bir gün kendilerine rakip olabilecekleri korkusu ile- onların her birini ikiye ayırarak kadın ve erkek cinslerini oluşturduklarından söz ederler.

HYGIEIA

Hygieia, sade akıl hekimlerinin değil, tümümüzün, bütün hekimlerin en yakınıdır. Sağlıktır. Hekim Tanrı Asklepios'un kızıdır.

Hygieia doğadaki tüm yaratıkların sağlıkları için çalışır, onları hastalıklardan korur ve kız kardeşi **Panakeia** ile iyileştirir, ilaçlarını hazırlar.

Kendisi yeraltı tanrılarında olduğu için, yeraltında özgürce yaşayan yılanla daima beraber gezer. Mesleğimizin, sanatımızın simgesi olan yılan ile...

HYPNOS

Uyku ilâhıdır Hypnos. Ölüm ilâhı olan Thanatos ile beraber Nyx-Gece'den babasız olarak doğmuşlardır.

İnsanların ve genellikle tüm yaratıkların fizyolojik işlevlerinin ayarlanmasında esas rolü oynayan circadian cyclus-24 saat ayarlanması hadisesinde, **Hypnos**-Uyku olayın temelini oluşturur.

Fahrettin Kerim Gökay Hoca'nın '*uyku sinir sisteminin miyarı ve mimarıdır*' sözü galiba bu konuda Dünya Tıp Literatüründe söylenmiş en anlamlı ifadedir.

Ana tanrıçalardan **Hera**, Çanakkale yöresindeki **İda** dağında **Zeus** ile sevişmek ister. Galiba **Zeus**, **Hera**'ya pek yüz vermemiş olacak ki, **Hera**, **Hypnos**'tan -hattâ ona cilveli **kharis**lerden birini peşkeş çekeceğine de söz verir- gelip **Zeus**'u uyutmasını rica eder. **Zeus**'da, yarı uykuda iken o sersemlik hali içinde **Hera**'ya '*he*' der.

IOKASTE

Iokaste kompleksi tabiri psikiyatriye Raymond de Saussure tarafından sokulmuştur. Bu patolojik durumda kendi öz oğluna karşı patolojik bir bağımlılık halini ifade etmek üzere kullanılan bu tabirde, annelik hissi'nin oğlunu diğer kadınlardan kıskanma -yalnız kendisine bağımlı kılma-, onu uzağında ve başka bir kadınla beraber olarak kabul edememe gibi nispeten hafif derecede bir sapma halinden başlayarak, oğlundan ruhsal ve bedensel tam ve gerçek bir cinsel haz duyma gibi ağır bir sapıklık haline varan geniş bir patolojik duygu spektrumu söz konusudur.

Iokaste hakkında mitolojik bilgi **Oedipus** konusunda verilmiş olduğundan burada tekrarlanmayacaktır.

KLYTAIMNESTRA

Kadınlarda görülen ve bilinç dışı olarak işlev gören kocasının erkek akrabalarından birine sahip olabilmek için onu öldürmek arzusu diye tanımlanan *Klytaimnestra kompleksi* trajik bir mitosa dayanmaktadır.

Tyndareos ile evli olan **Leda**'ya **Zeus** aşık olur... Ancak, ilâhların ilâhının bir ölümlü ile sevişmesi dedikodulara yol açacağı için, **Zeus** kuğu kuşu şekline girmek zorunda kalır ve çok doğaldır ki, **Leda** sonunda yumurtlar. Yumurtlamış olduğu iki yumurtanın birinden **Zeus**'un dölleri olan **Helena** ile **Polydeukes**; **Tyndareos**'un döllerini taşıyan diğer yumurtadan ise ölümlü **Klytaimnestra** ve **Kastor** dünyaya gelirler.

Klytaimnestra doğuşundan beri talihsizdir. **Zeus**'un dölü olabilecek iken, ölümlü **Tyndareos**'un dölü olarak dünyaya gelmiş olmanın acısını tüm hayatınca taşır; kıskançlığında, kötülüğünde, hattâ aşığı **Aigisthos**'un elinde oyuncak olarak kocası **Agamemnon**'un katili oluşunda daima içinde mevcut **hor görülen, seilmeyen, zorla katlanılan kadın olma** hissini payı büyüktür.

Mitolojinin bu trajik kahramanının karmaşık ruh dünyası **Aiskhylos**, **Sophokles** ve **Eurepidis**'in pek çok trajedisine konu olmuştur.

LABYRINTHOS

İç kulak anatomisindeki *labirent* ile psikodiagnostik ve psikometride kullanılan *labirent testi* ve şizofreniklerde çağrışım bozukluğu sonucu ortaya çıkan *labyrinthine konuşma* diye bilinen araz, ismini Girit'teki bir mitosta yer alan binbir oda ve dehlizli yapıdan alır.

Girit kralı **Minos**, insan bedenli ve boğa başlı bir canavar olan **Minotaurus**'u saklayabilme amacı ile mimar **Daidalos**'a karışık, çapraşık, insanın içine girdi mi bir daha çıkamayacağı bir yapı yaptırmıştır. Bu yapının adı labyrinthostur.

Ancak, hemen ilave etmemiz icap eder ki, **Minotaurus**'u öldürmeye girişen **Theseus**, labyrinthosa girişi ve çıkışı esnasında yolu şaşırması için **Ariadne**'den bir yumak iplik almış ve yumağın bir ucunu çıkıştaki bir yere bağlamıştır. Bu şekilde yolunu şaşırmadan içeri girebilmiş ve canavarı öldürdükten sonra tekrar çıkışı bulabilmiştir.

LESBOS

Seksüel psikopatolojide *kadınlar arasındaki homoseksüaliteye lesbianismus* veya *amor lesbicus* ismi de verilmektedir. Bilhassa eski psikiyatri kitaplarında daha da sık rastlanan bu tabir Lesbos adasından ismini almaktadır.

Lesbos, bugünkü Midilli adasının Yunancadaki adıdır. **Lapithes**'in oğlu **Lesbos** bir tanrı buyruğuna uyarak, Midilli'ye gelir ve oradaki kralın kızı **Methymna** ile evlenerek adanın kralı olarak adaya ismini verir.

M. Ö. 600 senelerinde Midilli adasında yaşamış olan meşhur kadın şair **Sappho**'nun ismi nedeni ile de kadın homoseksüalitesini tanımlarken Sapphism ismini kullanan yazarlar da mevcuttur.

LETHE

Gerek psikiyatri gerekse nörolojide sıklıkla kullandığımız *lethargia*, *lethargy*, *letarji* tabiri, iki tanrıçanın torununun adından gelmektedir.

Kavga tanrıçası **Eris** ile Gece tanrıçası **Nyx**'in torunu olan **Lethe**, ölüm ülkesi **Hades**'e gelir ve orada bir pınara dönüşür. Öyle bir pınar ki, suyunu içenler geçmişteki hayatlarını ve ızdıraplarını unutarak tatlı bir uyuklama içinde ölümler diyarına, **Hades**'e girerler.

LUNA

Genellikle akıl hastaları ve epileptikler için Anglo-Amerikan ve Fransız tıp literatüründe *lunatics*, *lunatiques* tabirinin nadir de olsa kullanıldığı görürüz.

Luna, Romalıların Ay tanrıçasıdır. Hattâ, Latin dillerinde aya hâlâ luna ismi verilmektedir. Eskiden özellikle ay başlarında veya ay tutulmalarında sıklaştığı zannedilen **epileptik nöbetler** nedeni ile -ve belki de aynı periodisiteyi ifade etmesi nedeni ile- **gerek epileptiklere ve gerekse periodik epizodlar ile seyreden akıl hastalarına** lunatik adı verilmiştir.

Kaldı ki, çok defa, gerçek epileptiklerin bir akıl hastasını andıran psikotik tabloları gösterdikleri bilinmektedir.

MEDEIA

Psikiyatride bir annenin bilinçdışı olarak öz çocuğuna karşı nefret hissi ve öldürme arzusu duyması halinde kullanılan *Medeia kompleksinin* analitik tetkikinde, çoğunlukla, hadisede kadının kocasına karşı duymakta olduğu düşmanca hislerin rol oynadığı ortaya çıkmaktadır.

Dyspareunia-ağrılı cinsel birleşme durumu, gebe kalmaktan korkma, çocuğa meme vermekten nefret etme gibi klinik olayların derinliğinde *Medeia kompleksine* sıklıkla rastlanır.

Güneş tanrısı **Helios**'un karısı olan **Medeia**, çocuklarını öldürüp parçalarını babalarının önüne fırlatacak kadar korkunç bir anne olarak karşımıza çıkar. Ancak, hadise üzerine düşünecek olursak, **Medeia**'nın kocası tarafından hor görülen, itilmiş ve yabancılık hisleri içinde çırpınan bir kadın olduğunu görürüz. İşte bu nedenle, kocasının birer simgesi olan çocuklarından nefret etmektedir.

MNEMOSYNE

Gerek psikiyatri, gerekse nörolojinin günlük tatbikatında *hafıza-bellek melekesi* 'nin tetkiki daima önem taşır. Belleğin kuvvetlenmesi, azalması, yanılması, kaybolması gibi kavramlar bir taraftan akıl hastalıklarının arazları ve kliniğinin en önemli kısmını oluştururken, diğer taraftan temporal lob ile limbik sistemin fizyolojisinin en ilginç yanlarını teşkil etmektedir.

Amnesia, hypermnesia, dysmnesia, paramnesia, ekmnesia hallerinden söz ederiz; onların kliniğini görürüz. Ve belki de, fizyolojik olarak izah edebildiğimiz pek az ruhsal işlevden oldukları için de, nöro-psikiyatri klinikçilerinin dışında gerek nörofizyoloji ve gerekse kromozom araştırmacıları daima mneme, mnemosyne ve onun klinik ifadeleri ile ilgilenirler.

Mnemosyne, Gaia ile **Uranos**'un, yani Yer tanrıçası ile Gök tanrısının kızıdır. Ve **Mnemosyne, Pieria** dağlarında **Zeus** ile dokuz günlük bir aşk hayatı yaşadıktan sonra dokuz ilham perisini, yani **Mousa**'ları doğurmuştur.

Mousa'lar **Kalliope**-destan veya lirik şiir, **Klio**-tarih, **Polhymnia**-pantomim, **Euterpe**-flüt, **Terpsikhore**-dans, **Erato**-korolu şiir, **Melpomene**-tragedya, **Thalia**-komedy ve **Urania**-gökbilim isimli dokuz esin perisi olup, her biri kendi konusu hakkında insanlara esin verirler.

MORPHEUS

Esas amacı insanları ızdıraptan kurtarmak olan Tıp'ın, *afyon* olmadan varolamayacağı söylenir. ızdırap, kendisini ya fiziki sahada *ağrı* olarak veya ruhsal sahada *sıkıntı* olarak gösterir. Afyon hem ağrının, hem de sıkıntının en etkin ilacıdır. Böyle hallerde, hekimin, sonunda başvurmak zorunda kaldığı en güvenilir ilacı da morfinden başka bir şey değildir.

Uyku tanrısı **Hypnos**'un üç bin çocuğundan biri olan **Morpheus** çeşitli morphe (şekil ve biçim) ile insanların rüyalarına girer. Bütün uyku ve rüya tanrıları gibi, **Morpheus** da kanatlı olup anında dünyanın bir ucundan diğerine uçar. Biçimleri, morphe'leri insanlara ta uzaklardan getirerek, onları rüya biçiminde gördürür, yaşatır.

Argos kentinin kralı **Inachus**'un güzel kızı **Io**'ya **Zeus** aşık olur; ancak, **Zeus**'un kıskanç ve cadaloz karısı **Hera**, kocasının bu aşkını haber alır almaz öç almayı tasarlar ve **Zeus**'un diğer ilâhlarla Olympos dağında bir toplantıda bulunmasından yararlanarak, **Io**'yu **Argos**'taki **Yüzcüzlü Canavar**'a teslim eder. Bu canavar öylesine azgın ve kendisine verilen yemlik kurbanların kaçmalarını önlemek için öylesine dikkatliymiş ki, uykusunda hiçbir zaman gözlerinin tümünü yummaz; elli gözünü yumarsa, diğer elli gözü açık olarak etrafı ve kurbanını kollarmış.

Zeus toplantıdan dönüp olup bitenleri haber aldığı anda, kendisine sadık **Hermes**'ten **Yüzcüzlü Canavar**'ın inine gidip **Io**'yu geri getirmesini ister. Fakat, **Zeus**'un bu isteğinin kolay başarılabilinecek bir şey olmadığını bilen ilâh **Hermes**, canavarın yüz gözünün tümünü kapatabilmesi için ilâh **Morpheus**'un yardımını ister.

Morpheus oralarda bulunan birkaç **gelincik-haşhaş çiçeği**ni kopararak **Hermes**'e verir ve canavara yaklaştığında bu gelincikleri gözlerine doğru fırlatmayı öğütler. Ve **Hermes**, **Morpheus**'un dediği gibi, **Yüzcüzlü Canavar**'ın inine yaklaşır yaklaşmaz elindeki gelincikleri canavara doğru uzattığında canavar öylesine derin bir uykuya dalar ki, yüz gözünün tümü kapanır. Bu derin uykudan istifade eden **Hermes** de, **Io**'yu canavarın elinden kaçıırıp **Zeus**'a teslim eder.

Gelincik çiçeğinin pavôt-papaverum ailesinden olduğunu hatırlarsak, bu güzel mitosun oturmakta olduğu sağlam bilimsel temelleri, burada söz konusu olan **papaverum somniferum-gelincik-morphine-afyon** ilişkisini kolayca anlamış oluruz. Hastalarımızın rahatlamaları için reçetelerimize yazdığımız afyonun içindeki morphine'nin mitoslardaki gizemli güzelliğini bilmek, bilmem hekim olarak bizlere bir şeyler vermiyor mu?...

Yukarıdaki mitosun devamı da çok güzeldir: Bu suretle, yeniden güzel **Io**'ya sahip olan **Zeus** eski çapkınlığına başlayınca, **Hera** kıskançlığından büsbütün çılgın bir hale gelir ve gene **Zeus**'un oralarda bulunmadığı bir anda, öç alma hisleri ile dolu olarak, zavallı **Io**'yu bir ineğe dönüştürür. Bununla da yetinmeyip onu devamlı rahatsız etmesi için de, kışına bir at sineği musallat eder. At sineğinin sebep olduğu bu devamlı huzursuzluk ile **Io** çılgın bir halde etraflarda koşuşmaya başlar. Avrupa'nın bir kısmını, oradan tekrar gerisin geriye dönerek Trakya'yı dolaşır... Bir türlü rahatlayamadan da bu çılgın koşuşu ile Boğaziçi'nin kıyılarına kadar gelir ve oradan denize atlayarak, karşı sahile yüzer. Bu delicesine koşusu sonunda Mısır'a kadar gider ve orada **Iris** adını

arak Mısırlılara tanrıça olur.

Boğaziçi'nin diğeri adı olan Bosphore kelimesinin etimolojisi, bu mitosa bağı: **Boos poros**-öküz kanalı.

NARKISSOS

Narkisizm-narcissism tabiri ilk olarak Nacke tarafından psikiyatri nomenklatürüne girmiştir. Bir taraftan *kendine saygı* kavramı gibi çok olumlu bir kavramın temelinde bulunduğu gibi, diğer taraftan da aşık olan ile olunanın tek bir kişide toplanması şeklinde tarif edebileceğimiz kişinin kendisine aşık olması gibi çok ağır psikopatolojik bir süreç olarak da karşımıza çıkar. Bu iki uç arasında da pek çok psikopatolojik fenomenin etiopatogenisinde kendisini belli eder.

Genellikle, **narkisizmde**, libidinal enerjinin büyük bir güç ile egoya oturmuş olmasına mukabil, etraftaki objelerde libido enerjisinin çok zayıf olması olayın esasını oluşturur. **Temel narkisizmde** **egodaki** bu güçlü libidinal enerjinin hayatın ilk günlerinden beri süregelmekte olmasına karşın; **ikincil narkisizmde** libidonun dış objelere yönelmiş olduktan sonra bu objelerden geri çekilerek tekrar egonun hizmetine sunulmuş olduğunu görürüz. Bazen de, hadisede, **Abraham**'ın kullandığı tabir ile, bir negatif narcissism halini gözlemekteyiz; böyle haller, klinikte, kişinin kendi öz kabiliyetlerini, bütün olumlu vasıflarını inkâr edip, kendisini kıymetsiz ve değersiz görmesi ile belli olur. Bu gibi hallerde aşağılık duygusundan sözedilir.

Narkissos, dağlarda tek başına dolaşan güzel bir delikanlıdır. Dağ perilerinden **Ekho** ona âşık olur, fakat bir türlü aşkını ifade etmesine imkân yoktur; **Ekho** hiçbir zaman kendisi konuşamaz; ancak uzaktan, kendisi gözükmeyen söylenenlerin son kelime veya hecesini tekrarlayabilirmiş. İşte böylesine umutsuz bir aşka tutulur **Ekho**. **Narkissos** arkadaşlarını ararken “*biri var mı burada?*” diye sorunca, **Ekho** da “*burada*” diye cevap verir. Bunun üzerine **Narkissos** da “*gel*” diye yanıtlar. Zavallı **Ekho**, umut ve sevgi içinde “*gel*” diyerek ortaya çıkar; fakat kendini beğenmiş **Narkissos** her halde **Ekho**'yu beğenmemiş olacak ki, pek yüz vermez ve çekip gider... **Ekho** kırgın, üzgün, umutsuz bir halde dağlardaki mağaralara sığınır. Ve oradan da, kendisini hiç göstermeden duyduğu sözlerin son kelime veya hecelerini hâlâ tekrarlayıp durur...

Ancak, bütün bu olup bitenleri öğrenen cezalandırma tanrıçası **Nemesis**, kalpsiz ve kendini beğenmiş **Narkissos**'u, bundan böyle kimseyi beğenip sevmemekle ve bütün aşkını yalnız kendisine yöneltmekle cezalandırır...

Bir gün **Narkissos** dağlarda dolaşırken ağaç ve yeşillikler içinde kaybolmuş bir pınara rastlar; eğilip su içmek istediğinde suda gördüğü hayali beğenip ona hemen âşık olur; ne var ki beğendiği bu hayal kendisinden başkası değildir... Suda görüp âşık olduğu hayali elde etmek için eğildiğinde de suya düşüp boğulur.

Haberi alan dağ nympha'ları güzel delikanlının cesedini bulup görmek isteler, fakat o güzel **Narkissos**'un cesedi yerine güzel bir çiçek bulurlar: **Nergis**...

NIRVANA

Hint felsefesinde *mutlak huzur* kavramını ifade eden tanrı Nirvana, psikanalitik kuramda ölüm içgüdüsünün ifadesi olan *Nirvana prensibine* ismini vermiştir.

Zevk prensibi, **Freud**'a göre, libidinal ihtiyaçların ifadesi olup onun bir şekil değişikliğinden başka bir şey olmayan realite prensibi dış dünyanın isteklerini nasıl ifade ediyorsa; **Barbara Low**'un ortaya atmış olduğu Nirvana prensibi de, ölüm içgüdüsünün ifadesini oluşturmaktadır.

Ruhsal hayatın en son amacının gerginlik halinin asgari bir hadde indirilmesi olduğunu düşünürsek, Nirvana prensibinin önemini daha açık bir şekilde kavrayabiliriz.

NYMPHA

Gelin anlamına gelen ve ormanlarda, dağlarda, kırlarda, sulara yaşayan dişi varlıklar olan nymphaların mitolojideki yerleri, bugünkü masallardaki *peri kızlarına* benzer. Büyük tanrılarla ilişki kurarlar, aşk maceraları olur, tanrıçalar onları kıskanır. Pan, satyrler, silenler, Priapos gibi cinlerden ve de genelde erkeklerden nymphalar kaçır, hattâ erkek düşmanı olurlar. Ancak aralarında Maia gibi Zeus ile Arkadia'daki gölgeli mağaralarda sevişip sonunda Hermes gibi tanrı doğuranlar da vardır.

İşte bu **nymphalar**, bugünkü psikiyatrik nomenklatürde, kadınlarda görülen hyperseksual davranışa nymphomania isminin verilmesine sebep olmuşlardır.

OEDIPUS

Günlük akliye tatbikatında kullanılan terimler arasında, herhalde, Oedipus kelimesi kadar sıkça kullanılan ya hiç yoktur veyahut onun gibi her an karşımıza çıkkanı pek azdır.

İnsan hayatında, **kişilik temel**inin atıldığı ve kişinin tüm hayatı süresince mutlu veya mutsuz, atılğan veya pısrık, kavgacı veya anlayışlı, ilkel veya olgun, başarılı veya zavallı olacağını belirleyen 3-7 yaş arasındaki **ilk heteroseksual, ilkel genital-phallik devreyi** bir mitos simgelemektedir.

Sözünü ettiğimiz yaş diliminde erkek çocuğun annesine karşı duymakta olduğu bu aşk nedeniyle babasının kendisini cezalandırıp kısırlaştıracağı korkusu içinde bulunduğu Oedipal devreyi simgeleyen trajik bir mitos vardır.

İki bin sene evvelinin deterministik-fatalistik hayat görüşü, tanrıların lanetlemiş oldukları kişi veya soyun nasıl bir suç işleme girdabı içine girip bir türlü kurtulamadığını **Oedipus**'un öyküsüyle dile getirir. **Oedipus**, **Thebai**'nin lanetlenmiş kral soyundan gelir. Anası **Iokaste**'nin ona gebe iken gördüğü bir rüyanın tefsirine göre, doğacak çocuğunun kendi babasını öldüreceği ve annesi ile evleneceği anlaşılır. Bu korkunç kehanet karşısında **Iokaste** ile kocası **Laios**'a, doğan çocuğu doğar doğmaz ortadan kaldırmaktan başka bir çare kalmaz. Çocuk kimsenin haberi olmadan emin bir kişiye teslim edilerek saraydan kaçırılır, ormanda ayağından ipe bağlanarak bir dala asılır ve ölüme bırakılır...

Ne var ki, bir müddet sonra oralardan geçen bir çoban, ayağından asılmış olduğu için ayağı şişmiş olan bu çocuğu bulur ve onu **Korinthos** kralı **Polybos**'a teslim eder. Korinthos kralı da, ismini bilmediği bu çocuğa **Oedipus**-şiş ayaklı, (oedima-şişlik, pus-ayak) adını vererek, onu kendi oğlu gibi yetiştirir.

Ancak, soy bir defa tanrılarca lanetlenmiştir ve bu lanet sonuna kadar gidecektir. **Oedipus** büyüyünce, etraftaki dedikodulardan, kendisinin bulunmuş bir çocuk olup **Polybos** ailesinin esas çocuğu olmadığını öğrenir. Hakikati öğrenebilmek için kâhinlerin memleketi **Delphoi**'ye gitmeye karar verir. **Delphoi**'de korkunç hakikati öğrenir: Kendisi lanetlenmiş bir kimsedir, babasını öldürüp annesi ile evlenecektir.

Ağır bir sıkıntı içinde **Delphoi**'den ayrıldığında yolda bir geçitten geçerken tanımadığı iki kişiye rastlar. Münakâşa sonunda çıkan kavgada bu iki kişiden birisini öldürür, diğeri ise kaçar. Sonunda, **Oedipus** tanımadığı bir şehre girer. fiehir matemdedir, şehrin kralı ölmüş, şehir idarecisiz, kraliçe ise kocasız kalmıştır...

Etrafta bir hikâye dolaşmaktadır: **Sphinx** denilen canavar o şehre gelmiş ve önüne gelene iki zor bilmece sormaktadır. Kimse de bu bilmeceyi çözemediği için canavar, rastladığı kimseleri yüksek bir kayadan uçuruma yuvarlamaktadır. Bu duruma bir hal çaresi bulabilmek ümidi ile fikir almak için **Delphoi**'deki kâhinlere gitmekte olan kral ve nedimi dar bir geçitte genç bir adamla karşılaşmışlar ve çıkan kavgada, kral yabancı tarafından öldürülmüştür.

Oedipus bunun üzerine **Sphinx**'e gider ve canavarın sorduğu iki güç bilmeceyi çözer. **Sphinx**,

bilmececinin çözüldüğünü öğrenince, şehri affeder ve kendisini uçurumdan atarak intihar eder.

Başarılı bir şekilde şehre dönen **Oedipus** kurtarıcı olarak karşılanır, şehrin kralı ilân edilir ve eski kralın dul karısı ile evlenir. Bu evlilikten dört çocuk dünyaya gelir.

... Ve tanrıların lâneti, böylesine kahredici olayların sürmesine neden olur...

Bir müddet sonra şehirde veba çıkar, felâket etrafta kol gezer. **Delphoi**'ye gidilerek felâketin nedeni sorulduğunda, öldürülen eski kral **Laïos**'un katilinin cezalandırılmasının şart olduğu öğrenilir. Araştırmaları bizzat idare eden **Oedipus**, biraz sonra kendi araştırması sonunda korkunç gerçeği öğrenir. Anası **Iokaste** kendini öldürür; **Oedipus** da, annesinin iğnesi ile gözlerini kör eder.

Oedipus'un kendisinin gözlerini kör etmiş olması nedeni ile, psikiyatride **kişinin kendi gözlerini kendisinin tahrip etmesi hali** için de Oedipism tabiri kullanılmaktadır.

ORESTES

Bilinçdışı olarak gelişen ve bir erkek çocuğunun kendi öz annesini öldürme arzusu şeklinde kendini gösteren *Orestes kompleksine*, 'Klytaimnestra'nın, âşığı Aigisthos ile bir olarak kocası Agamemnon'u öldürdükten sonra öz oğlu Orestes tarafından âşığı ile birlikte öldürmesi' mitosu temel teşkil eder.

Agamemnon'un **Atreus**'un oğlu olduğunu hatırlarsak, bu hadisede de, **Atreus** soyunda mevcut lânetin etkisini görürüz. Bütün **Atreus** soyunda daima aile içi cinayetler leitmotif olarak biri diğerini kovalar. Zaten senelerce evvel, **Agamemnon**'un kendisi **Troya** seferine çıkarken gemilerine uygun bir rüzgâr bulabilmesi için Tanrılara öz kızı **İphigenia**'yı kurban etmemiş mi idi?... Lânet, büyük baba **Tantalos**'tan beri devam edegelmektedir...

Bu mitos bizlere **soya çekim ile ilgili hastalıklar** durumunu aklımıza getirmiyor mu?

PAN

Çok kötü, ağır, kahredici bir ölüm hissi ve korkusu ile beraber ortaya çıkan ve özellikle sabahları - çoğunlukla- hiçbir sebep yokken gözüken ve nörovegetativ distonik araz ile tamamlandığında, bazen, yanlışlıkla myocard infarktüsü ile karışabilen *had anksiete reaksiyonu-panic reaction-panik atak* tabirindeki Pan -aslında- son derece iyi, sevecen, hayatı seven, gürültü ve yaygara koparan, çobanları koruyan, kamyandan kavalını çalan, çirkinliğine bakmadan güzel nymphaların peşine takılan, ama onlardan pek yüz görmeyen bir ilâhtı.

Yarı insan-yarı keçi **Pan**, keçi boynuzlu, sakallı, insan yüzlü, keçi ayaklı bu tuhaf ve acayip ilâh bazen öğleleri herkes rahat rahat uyurken -muziplik olsun diye- öylesine gürültü koparırmış ki, etraftaki bütün canlılar korku içinde kaçışırlar, panike, paniğe kapılırlarmış...

Bir gün **Korfu** adasının güneyinde sefer yapan bir geminin dümencisi **Paksos** adasından bir ses duymuş: “*Ulu Pan öldü!*” Dümenci bu sesi karaya doğru iletince karadan korkunç bir feryat, inilti, ağlaşmalar gelmeye başlamış; bütün doğa, keçi ayaklı ilâh Pan’ın ölümüne yas tutmuş...

PHAIDRA

Oğluna âşık olan ana, bir annenin kendi öz oğluna karşı -bilinçdışı olarak- erotik hisler besleme haline *Phaidra kompleksi* ismini veren Phaidra, Theseus ile evli iken Theseus'un eski bir evliliğinden olan oğlu Hippolytos'a aşık olur. Ancak, Hippolytos üvey anasının bu aşkını nefretle karşılar. Aşkının üvey oğlu tarafından reddedilmesi, Phaidra'ya hadiseyi tersine çevirerek, kocasına üvey oğlunun kendisine aşk teklif etmesi şeklinde nakletmesine yol açar. Bu hadiseye inanan Theseus, Hippolytos'u evden kovar. Babasının kovuduğu Hippolytos da arabadan düşerek ölür. Sonunda, Phaidra vicdan azabı içinde intihar eder.

PHOBOS

Psikiyatride çok sıklıkla kullandığımız ve kişinin saçma olduğunu bildiği halde bir türlü kurtulamadığı, aklından uzaklaştıramadığı korku olarak tanımlayabileceğimiz *phobia* tabirinin mitolojideki kökeni, savaş tanrısı Ares'in yanından hiç ayrılmayan ve dehşet, panik, korku ile onun sonucu olarak ortaya çıkan bozgun, açlık, sefaleti simgeleyen Deimos ve Phobos'a kadar iner.

PRIAPOS

Ağrılı, istenmeyen, cinsel arzu ve zevk ile beraber olmayan, genellikle de geceleri ortaya çıkan ereksiyon hallerine yani ağrılı gece ereksiyonu haline *priapismus* ismi verilmektedir.

Priapos, Anadolu'nun Lapseki Őhrinden gelen bolluk tanrısıdır. Kendisi **Dionysos**, yani **Bakkhos** ile **Aphrodite**'nin oğludur. **Sembolü penis olan** bu tanrı, balıkçılık, bahçecilik, hayvancılık ve çiftlik işlerini korur, mahsulün bol olmasını sağladı. Çünkü yamru yumru ufak tefek bir adam olan **Priapos**, kendi boyu kadar büyük ve daima ereksiyon halinde olan bir **phallos**'a, penise sahipti.

Bir **Dionysos** törenine katılan **Priapos** öylesine içmiş, hadiseleri öylesine kavrayamaz bir hale gelmişti ki, çirkinliğine ve ucubeliğine bakmadan **Lotis** gibi dünya güzeli bir nymphe'ya âşık olmuştu. Herkes uykuya dalmışken **Priapos** güzel **Lotis**'e yaklaşmış ve tam işini yola koyacakken bir eşek anırmıştı. Eşegin anırmasına herkes uyanmış, zavallı **Priapos**'un haline öylesine gülmüşler, öylesine alay etmişlerdi ki, artık **Priapos**'un ereksiyonu hiç ama hiç zevk vermez olmuştu; ona acı veren, tat vermeyen, işe yaramayan ve kendisinin arzulamadığı bir ereksiyon olmuş, priapismusa dönüşmüştü.

PROTEUS

Psikodiagnostik ve psikolojik testlerle uğraşan psikologların hemen hemen her gün tatbik ettikleri proteus testine ismini veren Proteus, Mısır'da Nil ırmağının ağzındaki Pharos adasına yerleşmiş ihtiyar bir tanrıdır. Poseidon'un fok balıklarına ve diğer deniz yaratıklarına bekçi vazifesi görür. Denizin bütün sırlarını bilir, gizliliklerini çözer; ancak bilgilerini, sırlarını vermez.

Nitekim **Menelaos** ile **Helene**, Mısır'a vardıklarında -bir tanrının gazabı olsa gerek- denize açılmazlar. **Proteus** yolu göstermez; fakat **Proteus**'un kızı, **Menelaos** ve arkadaşlarına, kendilerini fok derileri ile kaplayarak foka benzemelerini ve bu suretle **Proteus**'u aldatarak ona yaklaşmalarını öğütler. İhtiyar **Proteus** da, bu oyundan habersiz uykuya daldığında hep beraber üstüne çullanıp zorla sırlarını söyleteceklerdir. Hakikaten bu oyun oynanır. **Proteus** tüm olanakları ile karşı kor, sırrını vermemek için şekil değiştirir. Ağaç olur, ejderha olur, canavar olur, su olur. Ne var ki, tüm şekil değiştirme çabaları hiçbir sonuç vermez. Sonunda **Menelaos**'a yolu göstermeye mecbur kalır...

PSYKHE

Tıp'ın en gizemli şubesi Psikiyatriye ismini veren Psykhe, Miletos kralının üç kızının en güzelidir. Bu güzelliği ile de Aphrodite'nin kıskançlığını ve hışmını çeker. Aphrodite, oğlu Eros'tan, güzel Psykhe'yi alıp dağa götürmesini ve orada onu bir canavar ile zorla evlendirmesini ister.

Ne var ki, **Eros** güzel **Psykhe**'yi gördüğünde, onu bir canavar ile evlendirmek bir yana, bir daha hiç ayrılmamacasına onunla birleşmek ister. **Zaten sevgi ve aşk, ruhtan ayrılamaz ki..** Fakat, ne yazık ki, Eros bir tanrı, **Psykhe** ise bir ölümlüdür. Böylesine bir birleşmeye tanrılar izin vermez. Onun için **Eros**, **Psykhe**'yi alıp bir mağaraya götürür ve ona kendisini göstermez; yalnız karanlık gecelerde gelir ve sevgilisi ile buluşur. **Psykhe**'den de kendisini görmeye çalışmamasını ister. Fakat **Psykhe** sevgilisinin kim olduğunu hiç olmazsa bir kerecik olsun görmek ister... İşte böyle bir istek ile, bir gece **Eros** yanında uyurken, yağ kandilini yakıp ona bakmaya kalkışır. Kandili yakıp sevgilisinin bir tanrı olduğunu görünce öylesine heyecanlanır ki, bir damla kızgın yağ **Eros**'un omuzuna damlar. **Eros** uyanır ve farkedildiğini görünce **Psykhe**'yi bırakıp gider...

İki sevgili arasındaki ayrılık uzun sürer, ikisi de mutsuzdur. Ancak böylesine kuvvetli bir aşk karşısında **Aphrodite** yumuşar; bu aşka izin vermesi için **Psykhe**'den yerine getirilmesi çok güç olan bazı isteklerde bulunur. **Aphrodite**'nin bu zor isteklerini yerine getirebilmesi için bütün **nymphalar** ile **satyrler** elbirliği ile **Psykhe**'ye yardım ederler; bu yardımlar sayesinde **Aphrodite**'nin istekleri yerine getirilir. Sonunda **Eros** ile **Psykhe** birbirine kavuşurlar.

PYGMALION

Kıbrıslı yontucu Pygmalion kadınlardan nefret edermiş. Hiç bir kadını sevmemeye, kendisini yalnız ve yalnız sanatına vermeye yemin etmiş. Kuşkusuz, böyle bir karar sağlıklı değildi; ve sapık bir kararın tanrılar tarafından kabul edilmesi de olanaksızdı.

Pygmalion bir gün kusursuz güzellikte bir kadın heykeli yapmaya karar verir. Yapmış olduğu heykel öylesine canlı ve güzeldir ki, **Pygmalion**, kendi yaptığı bu heykele âşık olur, onu öper, onunla konuşur ve onunla yatar...

Bütün bu olup bitenleri Aşk tanrıçası **Aphrodite** hafif alayla karışık bir anlayışla izler ve **Pygmalion**'un bu sapık karar ve ilişkisinden vazgeçmesini bekler. Nitekim, Aşk tanrıçası adına düzenlenen bir bayramda herkes **Aphrodite**'den isteklerde bulunurken, *hayatında hiçbir zaman kadın sevmemek* üzere ant içmiş olan **Pygmalion** da tanrıçadan, cansız bir nesneyi sevmenin mânâsızlığını anladığını söyleyerek, kendisini affetmesini, ancak yaptığı heykele benzer bir kızı yoluna çıkartmasını diler.

Evine döndüğünde, her zaman yaptığı gibi, heykeli cansız dudaklarından öptüğünde, o soğuk ve cansız dudakların, o vücudun canlandığını görür. **Pygmalion**, böylece kendi yapmış olduğunu kadına, **Galateia**'ya sahip olur.

İşte, psikiyatride genellikle fetişizm konusu içinde düşünülen ve **cansız kadın heykelleri veya kadın organları şeklindeki şeylere cinsel istek duymak ve onlarla cinsel doyuma ulaşmak** hastalığına verilen Pygmalionismus terimi, böylesine güzel bir mitostan kaynaklanır.

PYTHO

Pythiatisme terimi, -özellikle Fransız psikiyatri terminolojisinde olmak üzere- çok yakın tarihe kadar *hysteria* kavramını veya bugünkü Anglo-Amerikan ekolün *konversiv reaksiyon* kavramını ifade etmek için çok kullanılırdı. Hele, Babinski'nin, "*histeri, arazları telkin ile ortaya çıkan ve telkin ile ortadan kalkan bir hastalıktır*" tanımını düşünürsek, buradaki *telkin etmek/pythein* eyleminin önemini büsbütün anlamış oluruz.

Delphoi'deki **Apollon** tapınağında kâhinler gelecek hakkındaki sözleri söylerken, aynı zamanda, halka karşı daima telkin ve ikna yönetimini kullanırlarmış...

Bu tapınaklar Pythoia adını taşımakta imişler. İşte bu tapınağın yapıldığı yerde, daha önce **Toprak Ana/Gaia**'dan doğma **Python** adında bir yılan varmış. **Apollon**, tapınakta kendi kehânetini yerleştirmeden önce, bu yılanı öldürmek zorunda kalmış.

SATYR'LER

Kadınlara ilişkin olan *nymphomania* teriminin erkeklere ilişkin karşılığı olarak ve *erkek hyperseksualitesi* halini tanımlamak için kullanılan satyriasis terimi adını Dyonissos/Bakkhos alayında silenler ile beraber yer alan ve bellerinden üstü insan, bellerinden aşağısı ise at veya teke olan satyr denen varlıklardan almaktadır. Ayakları at tırnağı biçiminde olan bu satyrler devamlı ereksiyon halinde olan kocaman penisler taşırlar, kırlarda dolaşır ve rastlaştıkları nymphalarla vahşicesine bitmez tükenmez sevişmelere girişirlermiş.

SELENE

Luna mitosunu anlatırken, saralılara *lunatik* adının verildiğinden; bunun da, *aylık/devrî olay* anlamı nedeniyle sara'nın periodisite göstermesi özelliğine ilişkin bir adlandırma olduğundan söz etmiştik.

Seleniasmus terimi de sara anlamına gelen ve aynı esaslar nedeni ile bu anlamda kullanılan eski bir terimdir.

Latince **Luna**-Ay adının Yunanca karşılığı olan **Selene**'den türemiş olan seleniasmus terimi, iki atın çektiği gümüş tekerlekli bir araba ile göklerde dolaşan, pek çok aşk maceralarına karışan fettan bir kadın olan **Selene**'den gelmektedir. **Selene**, **Hypereion** ile **Theia**'nın kızı, **Helios**-Güneş ve **Eos**-fıafak tanrıalarının kardeşidir.

Güzele, çirkine bakmaksızın sevişir, **Selene**. **Zeus** ile aşk maceraları olduğu gibi keçi ayaklı, keçi boynuzlu ve keçi sakallı **Pan**'la da sevişir. Ama, Beşparmak dağlarındaki çoban **Endymion**, onun en fazla gönül bağıladığı âşığıdır. Bütün gün Beşparmak dağlarında keçileri ve kavalı ile sağa sola koşup yorulan **Endymion**, geceleri çırılçıplak çimenlere serilip yattığında, Selene bulutlardan çıkarak, kimi gece kısa, kimi gece uzun saatler Endymion'un çıplak güzelliğini kolları ile kavrar, onunla sonu gelmez sevişmelere girişir durur...

Epileptik karakter üçlemesindeki **erotismus**-frenlenemeyen şehvet ögesinin önemini hatırlarsak, sara anlamında kullanılan seleniasmus terimi daha da bir anlam kazanmış olur.

SISYPHOS

Sisyphos kavramı, özellikle Varoluşçu psikiyatride, absurd-saçma kavramının bir simgesi olarak kullanılmaktadır. Genel günlük Psikiyatri uygulamasında pek kullanılmayan *Sisyphos kavramı* terimindeki mitoloji kahramanı Sisyphos, hiç de absurd-saçma bir iş yapmış değildir; tam tersine, belki de, insanın varoluşundan beri insan varoluşuna yakışan en anlamlı, en insanca işi yapmıştır.

Sisyphos, zekâsı ile tanrılarla boy ölçüşmeye kalkışmıştır. **Prometheus** tanrılara özgü olarak kabul edilmiş ateş-bilgiyi insanlara vermiş ve sonunda tanrılar tarafından Kafkas dağlarında prangaya vurulup sonsuza dek vahşi kuşlara yem olmaya mahkûm edilmiş ise; **Zeus**'u kandırmaya, ondan zekâsı ve akıllılığı sayesinde ödünler koparmaya kalkışmasından dolayı **Sisyphos** da, çok anlamlı bir iş yapmaya girişen bu kişi de, **en anlamsız bir işi yapmaya**, koca bir kayayı, bir dağın eteğinden tepesine kadar iteleyerek götürmeye **mahkûm edilmiştir**. Ne var ki kaya, tam tepeye varacağı sırada **Sisyphos**'un elinden kayarak tekrar dağın eteğine kadar yuvarlanıp düşecek ve bu iş sonsuza dek sürüp gidecektir.

Zeus'un **Sisyphos**'a vermiş olduğu ceza bu... Fakat **Sisyphos**, bu mutsuz kahraman, bilinci sayesinde, taşıdığı **insan olmanın gururu** ile, dış etkenlerin anlamsızlığına ve koşulların kaçınılmaz baskısına rağmen, gerçekleştirmeye mahkûm olduğu **bu anlamsız işi, tanrılara kafa tutmanın bir simgesi şeklinde anlamlılaştırmayı ve bunu tüm insanlığa sonsuza dek öğretmeyi başarmıştır**. İşte bunun içindir ki, **Sisyphos mutludur**.

THANATOS

Kişiliğin en ilkel, en katıksız -ve esasında en insanca- olan kısmını oluşturan *id*, iki temel bileşenden oluşur: yapıcılık ve yıkıcılık, yani Eros ve Thanatos veya Destrudo. Eros'un tamamen karşıtı olan Thanatos'ta, insandaki tüm yıkıcı, öldürücü dürtüler bulunmaktadır. Öldürmeler, savaşlar, yağmalar gibi yıkıcı tüm davranışlar, insandaki Thanatos'un Eros'a galip gelmesinin sonucu ve de ifadesidir. Ancak, birbirinin karşıtı olan Eros ve Thanatos, yani bu iki karşıt komponent, insanda çok uyumlu ve ayarlı bir oran içinde bulunduğundandır ki, kişi, yaşamı boyunca mutlu ve yaratıcı olma şansına sahip olur.

Thanatos ölümü simgeleyen tanrıdır. Gece tanrıçası **Nyx**, kendi başına **Hypnos**-uyku ve **Thanatos**-ölüm tanrılarını doğurmuştur. **Thanatos**, **Hypnos** ile birlikte, yeraltındaki ölümler ülkesinin en derin yeri olan **Tartaros**'ta oturur. Her ikisini, ölümler ülkesinin tanrısı **Hades** konuk eder.

URANOS

1862'de Karl Heinrich Ulrich'in ilk kez kullanmış olduğu *Uranismus*, erkek homoseksüalitesinin çok özel bir şeklini oluşturmaktadır. Burada, iki homoseksüel erkek arasında gerçek bir cinsel ilişki sözkonusu değildir; aralarında cinsel olmayan bir homoseksüalite vardır: İkisi de -biri erkek diğeri kadın duyguları ile- birbirlerine âşık olmalarına rağmen, hiçbir zaman seksüel ilişkide bulunmak isteğini duymazlar.

Uranismus terimine adını veren Gök tanrısı **Uranos**, Yer tanrıçası **Gaia** ile evlenerek doğurduğu çocukları, bunların bir gün gelip de egemenliğine son vermemeleri için, doğar doğmaz **Gaia**'nın karnına gerisin geriye sokarmış. Ta ki, çocuklarından **Kronos**, anasının kendi eline tutuşturduğu tırpanla babasının testislerini koparıncaya kadar. **Uranos**'un kopan testislerinden akan kandan öç alma tanrıçaları **Erinies**, akan sperma'dan da **Aphrodite** yaratılmışlardır.

Doç. Dr. Kriton Dinçmen

1948 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri ve Nöroloji Klinikleri'nde ihtisasını tamamlayan Psikiyatri Doçenti Dr. Kriton Dinçmen, aynı Fakülte'nin Psikiyatri Kliniği Başasistanlığına tayin olmuş ve başasistanlığı sırasında elde ettiği bir fellowship ile 1961'de Amerika'ya giderek New Jersey, Long Branch, Monmouth Medical Center'de Dinamik Psikiyatri sahasında çalışmıştır. Ondan sonra sırası ile, Maryland'da Crownsville State Hospital ve keza Maryland, Baltimore'da The Johns Hopkins Hospital'in Psychosomatic Medicine Department'inde servis şefi, araştırmacı ve *visiting psychiatrist* unvanları ile çalışmalarda bulunmuştur.

Bu süre içinde *Disease of the Nervous System*, *International Journal of Neuropsychiatry* gibi Amerika'nın en ciddi tıp dergilerinde birçok çalışma ve makale yayımlanmış, yayınlarının birkaçı *Excerpta Medica* ve *Digest of Neurology and Psychiatry* gibi Dünya Nöropsikiyatrisinin en titiz dergilerinde iktibas edilmiş ve pek çok yabancı ve yerli tıp araştırmacısı tarafından *cité* edilmişlerdir.

1965'te Bakırköy Akıl Hastanesi'nde çalışmaya başlayan Dr. Kriton Dinçmen 1972'de Amerika, Missouri, St. Louis'deki Missouri Institute of Psychiatry'den davet edilerek *research consultant* unvanı ile bir müddet için oradaki araştırma ve yayınlara katılmıştır. Bakırköy Akıl Hastanesi'nde klinik şefi olarak uzun süre çalışan Dr. Kriton Dinçmen, 1982-1994 yılları arasında Adli Tıp Kurumu Psikiyatri İhtisas Kurulu Başkanlığı görevinde bulunmuş; 1990-1998 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. 2001 yılına kadar Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Adli Psikiyatri derslerini sürdürmüştür.

Dr. Kriton Dinçmen'in ulusal ve uluslararası tıbbi kongre ve dergilerde yayımlanmış birçok çalışma ve yazısının yanı sıra 'Psikiyatri El Kitabı', 'Psikosomatik Hekimlik', 'Deskriptiv ve Dinamik Psikiyatri', 'Nöroloji El Kitabı', 'Adli Psikiyatri', 'Psikiyatri/Psikosomatik Tıp' isimli kitapları ve 'Existentialist Psikiyatri Üzerine Dört Makale' ile 'Psykhia et Mythos' isimli tıbbi monografileri yayımlanmıştır.

Dr. Dinçmen, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Anabilim Dalı'na yayımlanmış 'Son Yüz Elli Yıldaki Tıbbi Gelişmeler' adlı eserin Psikiyatri bölümünün Türkiye kısmında adı geçen 5-6 hekimden biri olduğu gibi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı'nın son yayımlanmış bulunduğu 6 ciltlik 'Adli Tıp' kitabının Adli Psikiyatri bölümünde de Türkiye'de Adli Psikiyatrinin kurucusu olarak tanımlanmaktadır.

Ayrıca, edebiyat ile de ilgilenen Dr. Kriton Dinçmen'in 'Benimle Son Defa Dans Eder misiniz?', 'Symphonia Kakophonica', 'Hüzünlü İntermezzo', 'Hiçliğe Övgü' isimli öykü kitapları; 'Hiçlikte Randevu' isimli bir romanı; 'Heybeliada'da Tanrı ve Adam' ve 'Utopia'ya Topos Ararken' adlı felsefe yazıları; 'İnsan Dizeleri' ve 'Utopya'ya Çağrı' isimli şiir kitapları bulunmaktadır.

Yunanca, İngilizce ve Fransızca'dan çevirdiği 'Ölümler Bekler', 'Ahilya'nın Nişanlısı', 'Ankaralı Dört Hanım', 'Benzersiz Mevlana', 'Hayat Mezarda', 'Melina'nın yaşam öyküsü' isimli altı roman, 'Sappho'nun fiirleri' ile Elitis'in 'Övgüler Olsun Sana' isimli şiir kitapları; 'Lokantamızda Prens ve

Prensesler Daima Taze ve Bol Masal Sосу ile Sunulur' isimli 6ykü kitabı ve Halil Cibran'ın 'Deli' isimli felsefi denemeleri yayımlanmıştır.

Ayrıca 'fiehir Düştü', 'Romanos Diogenis', 'Haçlı Seferleri' adlı üç tarihî eser ile Trabzon Bizans İmparatorluğu'nun fethiyle ilgili Fransızca bir romandan alınan bilgilerin eklenmesiyle oluşturulmuş ve İslam-Türk dünyası ile Hıristiyan-Bizans dünyası arasındaki siyasi, sosyal ve askeri ilişkileri irdeleyen çevirileri bir 'Dörtleme' halinde okura sunulmuştur.

Dr. Kriton Dinçmen, Feridun Andaç tarafından hazırlanıp 2000 yılında Can Yayınlarınca yayımlanan 'Edebiyatımızın Yol Haritası' ve 2001 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından hazırlanıp yayımlanan 'Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi' adlı ansiklopedilere kabul edilmiş bulunmaktadır.

[1] Kosmogonia'da sözü edilen Eros'un yaratılma mitosu Hesiodos'tan alınmıştır. Eros'un Aphrodite'nin oğlu olduğuna ait bu mitostan başka Grek mitolojisinde Eros'un doğuşu konusunda Peniyoksulluk ile Porosbolluk'un çocuğu olduğu; Aphrodite'nin tanrı Hermes veya Aresharp tanrısı'ndan olma çocuğu olduğu mitoslarına da rastlanmaktadır.